

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce

Kristýna Stašová

Databáze ke knižní vazbě

Bookbinding databases

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Jindřich Marek, Ph.D.

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce, Mgr. Jindřichu Markovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky, a také svému muži Vítovi za jazykové korektury.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 5. května 2021

Kristýna Stašová

Abstrakt

Cílem práce je analýza a srovnání databází ke knižní vazbě, jako je Einbanddatenbank, ProBok, databáze Bavorské státní knihovny, Univerzitní a městské knihovny Kolín nad Rýnem a dalších, včetně několika projektů tematicky zaměřených na výzkum proveniencí. Práce nabídne nejprve uvedení do tématu historických knižních vazeb a provenienčních znaků obecně, a poté srovnání jednotlivých databází, u nichž se zaměří nejen na jejich obsah, provozující instituce či technická řešení, ale i na relevantnost těchto databází pro výzkum bohemikálních knižních vazeb.

Metodou použitou k řešení praktické části práce bude srovnávací analýza jednotlivých projektů na základě checklistu.

Klíčová slova

Databáze, provenience, knižní vazba, sbírky, digitalizace.

Abstract

The aim of this thesis is to analyze and compare bookbinding databases, such as Einbanddatenbank, ProBok, databases of the Bavarian State Library, University and City Library of Cologne and others, including several projects thematically focused on provenance research. First, the thesis will introduce the topic of historical bookbindings and provenance marks in general, and then compare individual databases, which will focus on their content, operating institutions or technical solutions as well as the relevance of these databases to Bohemian bookbindings research.

A comparative analysis of individual projects based on checklist will be the method used for the practical part of the thesis.

Keywords

Databases, provenance, bookbinding, collections, digitization.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Provenienční znaky a knižní vazba.....	8
2.1	Provenience.....	8
2.1.1	Problémy při studiu proveniencí.....	8
2.2	Knižní vazba.....	10
2.2.1	Exlibris.....	12
2.2.2	Supralibros.....	13
2.2.3	Slepotisk.....	15
3	Digitální sbírky a databáze.....	18
3.1	Einbanddatenbank.....	18
3.1.1	Sbírky Einbanddatenbank.....	19
3.1.2	Vyhledávání v databázi.....	22
3.2	Digitale Einbandsammlung USB Köln.....	24
3.2.1	Vyhledávání v databázi.....	25
3.3	Bayerische Staatsbibliothek: Einbandsammlung.....	27
3.3.1	Vyhledávání v databázi.....	28
3.4	ProBok.....	30
3.4.1	Vyhledávání v databázi.....	31
3.5	British Library: Database of Bookbindings.....	33
3.5.1	Vyhledávání v databázi.....	35
3.6	CERL.....	38
3.6.1	Book Binding Working Group.....	38
3.6.2	Material Evidence in Incunabula.....	39
3.6.3	CERL Provenance Digital Archive.....	41
3.6.4	Heritage of the Printed Book Database.....	42
3.6.5	CERL Thesaurus.....	43
3.7	Language of Bindings.....	44
3.8	Provenio.....	45
4	Srovnání jednotlivých projektů.....	46
5	Závěr.....	50
6	Seznam použité literatury.....	51

1 Úvod

Studium proveniencí je jednou z klíčových disciplín výzkumu knižní kultury a knižní vazby jsou v tomto směru jeho nedílnou součástí. Pod samotným slovním spojením knižní vazba je možné si představit více významů: od šití přes používané materiály až po její zdobené, avšak v kontextu této bakalářské práce chápu knižní vazbu především ve smyslu jejího dekoru, tedy nikoliv jako pojem označující techniku vázání knižního bloku. Zároveň se soustředím na vazby historické, především na ty, jež byly zdobené technikou slepotisku. V teoretické části vysvětlím pojmy z oblasti proveniencí a knižní vazby, doplněné o konkrétní příklady a historický kontext. Za tímto účelem jsem čerpala z odborné literatury, především z monografií Pavlína Hamanové, Davida Pearsona, Petra Voita nebo z online verze Encyklopedie knihy.

V praktické části práce popíšu konkrétní databáze a projekty, které jsou tematicky zaměřené právě na historické knižní vazby. K řešení praktické části práce jsem použila metodu srovnávací analýzy jednotlivých projektů na základě checklisty. Checklist, tedy seznam porovnávaných projektů, jsem vytvořila subjektivně, avšak s přihlédnutím k určitým kritériím, především k významu těchto databází v evropském knihovědném prostředí a časovému rozsahu prezentovaných sbírek. Pro tuto bakalářskou práci jsou nejrelevantnější knižní vazby vytvořené v období cca 15.–17. století. Do tohoto seznamu byly zařazeny následující databáze a projekty: Einbanddatenbank (EBDB), digitální sbírka knižních vazeb Univerzity a městské knihovny Kolín nad Rýnem (Universitäts- und Stadtbibliothek Köln; USB Köln), sbírka knižních vazeb Bavorské státní knihovny (Bayerische Staatsbibliothek; BSB), ProBok, databáze knižních vazeb Britské knihovny (British Library; BL), databáze a projekty Konsorcia evropských vědeckých knihoven (Consortium of European Research Libraries; CERL) a projekty Language of Bindings (LoB) a Provenio. Informace o jednotlivých projektech jsem čerpala primárně přímo z jejich webových stránek nebo z odborných článků.

V rámci popisu technické stránky databází jsem se zaměřila hlavně na možnosti vyhledávání a na strukturu a obsah zpřístupňovaných záznamů, bibliografické či provenienční informace nebo obrazový materiál. Ačkoliv se práce do jisté míry zabývá také zkoumáním uživatelské přívětivosti, jejím cílem není

podrobná analýza databází z infromatického hlediska. Představení funkcí, které zkoumaná vyhledávací prostředí nabízejí, je součástí praktické části práce, avšak jednotlivá kritéria hodnocení UX (user experience), jako je například responzivní design, zde nebudou detailně rozebírána (všechny databáze a projekty byly prohlíženy v PC rozhraní). V centru pozornosti jsou především samotné sbírky, resp. jejich obsah a forma, jakou jsou uživatelům prezentovány. Zároveň je součástí analýzy také relevantnost jednotlivých databází pro výzkum bohemikálních knižních vazeb. Shrnutí zjištěných poznatků je prezentováno v závěrečné kapitole.

2 Provenienční znaky a knižní vazba

2.1 Provenience

Dle online Encyklopedie knihy je provenience definována jako „*soubor údajů o původu a čtenářských osudech exempláře*“. (Voit, 2021e) Tyto údaje vypovídají o tom, kdo daný exemplář vlastnil, kdy jej vlastnil nebo jakým způsobem byl získán. Provenienční znaky se nejčastěji nacházejí uvnitř knihy, a to buď na předsádce, přideštit, titulním listu či na začátku textu knihy. V takovém případě se jedná o ručně vepsané provenienční informace. Kromě ručně psaných poznámek mohou mít provenienční znaky také podobu razítka, štítku s knihovni signaturou, exlibris či supralibros. (Voit, 2021e)

Co se týče studia proveniencí a provenienčních znaků, na jednu stranu lze říci, že se nejedná o nic nového, neboť zájem o zkoumání původu knih či o uchování exemplářů, které měly díky svému původu velkou hodnotu, se objevoval již v dávné historii. Na druhou stranu, serióznější a rozsáhlejší výzkum proveniencí začal až v druhé polovině 20. století. Na počátku 19. století byl původ knihy brán jako ukazatel její hodnoty, čehož využívali zejména knihkupci, kteří významnější exempláře patřičně finančně oceňovali a prodávali jako vzácné památky z dob minulých. V dnešní době však výzkum proveniencí neslouží pouze ke stanovení hodnoty jednotlivých svazků, ale především pomocí něj získáváme cenné poznatky o rozsahu a obsahu jednotlivých institucionálních či soukromých knihovnických sbírek, a jsme tak schopni hodnotit jejich význam v jednotlivých historických etapách, porovnávat je navzájem, určovat preference a zájmy jejich vlastníků, posuzovat dobový význam čtenářství atd. V některých knihách můžeme dokonce nalézt autentické komentáře vlastníka k jejich obsahu. Údaje o vlastnictví také často pomáhají zařadit knihu do jejího historického období či určit místo jejího vzniku i přesto, že sama o sobě neobsahuje údaj o dataci, resp. o tom, kde byla zhotovena. (Pearson, 1994, s. 2-3)

2.1.1 Problémy při studiu proveniencí

Při zkoumání původu knihy se badatelé setkávají s mnoha problémy. Často se stává, že vpisky uvnitř knihy jsou z různých důvodů nečitelné, poškozené, znehodnocené či zcela odstraněné. Stejně tak u exlibris: ta často bývají z knihy

částečně nebo zcela vytržena, nebo jsou přelepena jinými exlibris. I v případě čitelnosti navíc výzkum komplikuje, když jsou v exlibris vyobrazeny pouze majitelovy iniciály, nikoliv jeho celé jméno. Někteří sběratelé exlibris je z knih záměrně vytrhávali a ukládali do svých soukromých sbírek či alb. Podobně někdy bývaly z knih sběrateli vyřezávány části titulních stran s významnými podpisy či ilustracemi. Takováto alba sice často umožnila zachovat fragmenty knih, které by se možná do dnešní doby z různých důvodů nedochovaly, ale bohužel u spousty výstřižků chybí údaje o tom, z jaké knihy byly sběratelem vyjmuty. Ne zcela neobvyklým nešvarem nových majitelů historických svazků bylo výše zmíněné odstraňování či přepisování ručně vepsaných poznámek. Takovéto vpisky byly totiž často považovány za znehodnocující, a mnohdy docházelo také k převazbám knih, aby jejich vzhled odpovídal aktuálním dobovým trendům. Při takovýchto úpravách často docházelo i k seříznutí ořízky, čímž mohlo dojít k oříznutí provenienčně významných vpisů. Dnešní restaurátorská praxe naopak dbá na zachování všeho, co bylo postupně do knihy vepsáno či vlepeno, a to právě proto, že tyto údaje jsou významnými doklady o provenienci konkrétní knihy. Dalším problémem může být to, že mnoho motivů provenienčních značek vychází z heraldiky, a k určování významů takovýchto motivů je tedy zapotřebí určitá znalost této historické disciplíny. (Pearson, 1994, s. 3-7)

Zároveň je důležité zmínit, že množství dokumentů, které byly v průběhu dějin zničeny, a do dnešních dob se tím pádem nedochovaly, je nevyčísitelné. Stalo se tak z mnoha důvodů. Mnoho knih bylo zničeno přirozeně v důsledku působení rozkladných vlivů nebo důsledkem živelní pohromy (např. požárem či povodní), ale velké množství svazků bylo také zničeno zcela záměrně lidským působením. Například během reformace v 16. století byly likvidovány celé regály knih se starými, předreformačními idejemi. Obrovský vliv na devastaci knihoven měly samozřejmě také války. Spousta knih byla zlikvidována, protože nebyla již více využívána, nejčastěji se v tomto případě jednalo o zastaralé učebnice. Pokud nebyly takto vyřazené knihy rovnou spáleny, pak byly knižní bloky roztrhány a následně přeměněny ve spotřební materiál. Některé svazky se tak staly například balicím či toaletním papírem nebo výplní strašáků do zelí. (Pearson, 1994, s. 7-8)

Práce badatelů bývá v neposlední řadě komplikována také samotnými vlastníky sbírek. Mezi těmi, kteří do knih z různých důvodů své vlastnické údaje uváděli, ať už v podobě rukopisných poznámek, exlibris či jiným způsobem, byla

totiž také spousta těch, kteří tak nečinili. Mnoho knih takto prošlo rukama několika vlastníků bez toho, aniž by byly svými majiteli označeny. Badatelé proto musejí hledat jiné záchytné body pro určení majitelů či zhotovitelů takovýchto knih, a v mnoha případech se bohužel stává, že se jejich původ nakonec určit nepodaří. (Pearson, 1994, s. 8-9)

2.2 Knižní vazba

Pojem knižní vazba má v knihovnické terminologii mnoho významů. V České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy (TDKIV) nalezneme pro termín knižní vazba tento výklad: „*Úprava knižního bloku spočívající v jeho umístění do desek především z ochranných, ale i ozdobných a evidenčních důvodů.*“ (Richterová, 2014) Richterová v databázi dále uvádí, že knižní vazby lze dělit podle různých hledisek (např. materiál pokryvu, zpracování atd.) na jednotlivé typy (např. pergamenová, ruční atd.) Jak již bylo zmíněno výše, v kontextu této bakalářské práce je knižní vazba chápána ve významu jejího dekoru, který kromě okrasné funkce také umožňuje zkoumat provenienci dané knihy.

Technika výzdoby knižní vazby závisela na materiálu, který byl k pokryvu desek použit, na dostupných typech knihařského nářadí a v neposlední řadě také na aktuálních dobových trendech a požadavcích uživatelů, včetně jejich finančních možností. Například prvotisky byly zpočátku zdobeny stejným způsobem jako rukopisy z období gotiky: typicky řezaná vazba bývala mnohdy doplněna o kování či spony, ale pro přílišnou náročnost výroby se od jejího zhotovování postupně upustilo a místo ní se dostala do popředí rychlejší a levnější technika slepotisku. S příchodem knihtisku se tak knihařství rozdělilo na dvě větve: jedna se za pomoci modernějších a rychlejších technologií snažila uspokojit požadavky sériové, umělecky nenáročné výroby, druhá zhotovovala řemeslně náročné a umělecky velmi propracované luxusní vazby, které si u knihařů individuálně objednávali bohatí bibliofilové. Použitá ornamentika odrážela trendy, které byly aktuální pro konkrétní dobu a zeměpisnou oblast. Tak jako mají jednotlivé umělecké slohy své typické rysy v hudbě, výtvarném umění či architektuře, projevují se také ve výzdobě knižních vazeb. Například v době renesance se mnohé vzory stylizovaly do určitého regionálního dekoru. Na podobu evropských knižních vazeb měla značný vliv i orientální kultura, která do evropských knihařských dílen pronikla již

na přelomu 14. a 15. století, kdy s sebou přinesla kromě motivů také nové technologie a materiály. Trendy však určovaly také evropské, umělecky vlivné země, typicky regiony na území dnešní Itálie a posléze Francie. (Voit, 2021g)

Kromě nejběžnější vazby slepotiskové, které je v této práci věnována největší pozornost, vytvářeli evropští knihvazači v průběhu historie i mnoho dalších typů vazeb. Některé se od té slepotiskové technologicky zcela odlišovaly, u jiných byl slepotisk kombinován s jinou technikou, např. s aplikací bronzových, mosazných či železných kování, která byla pomocí hřebíčků připevněna k dřevěným deskám, a díky jejich vypouklému tvaru (proto označovaná jako pukly) vyčnívala nad povrch vazby, a chránila tak jejich pokryv, zdobený zpravidla technikou slepotisku nebo vyřezáváním, před odřením. Zároveň působila esteticky, neboť byla většinou zdobena různými motivy. Ochranu rohů zajišťovaly tzv. nárožnice. Nejstarší doklad použití kování pochází ze 14. století. Součástí některých vazeb byly také spony, které umožňovaly knihu pevně uzavřít, a zabraňovaly tak jejímu samovolnému otevírání, což mohlo způsobit kroucení listů nebo jejich degradaci v důsledku působení světla a prachu. (Voit, 2021a) Speciální typ kování byl používán především v klášterních knihovnách u tzv. libri catenati, což bylo označení pro knihy opatřené řetězem, který je upevňoval k lavici či čtenářskému pultu, čímž je chránil před krádeží či pádem (Voit, 2021b).

Výzdoba knižní vazby byla ve většině případů aplikována pouze na vnější stranu desek, do předeštlí přesahovala jen zcela výjimečně. Takové případy jsou označovány jako vazba „doublure“. Tento typ vazby se do Evropy dostal v 15. století ze severní Afriky. Předeštlí byla pokrývána samostatným kusem usně, který byl ozdoben stejným vzorem, jaký se nacházel na vnější straně desky. (Voit, 2021h)

Případné zvýraznění dominantního prvku na slepotiskové vazbě se nejčastěji provádělo buď pomocí zlacení, nebo použitím akvarelových, emailových či voskových barev. Dodatečné barvení vybraných prvků (typicky erbů či iniciál) začalo být ve střední Evropě běžněji praktikováno od 16. století. Poptávka po celoplošně malovaných vazbách se objevila až na přelomu 18. a 19. století. (Voit, 2021i)

Zdaleka nejvýraznější, nejhonosnější a nejdražší výzdobou disponují tzv. vazby luxusní, jejichž zhotovení vyžaduje velkou uměleckou a řemeslnou zdatnost. Tento typ byl zhotovován nejčastěji k liturgickým knihám; knihy, jakožto atributy některých světců, byly mnohdy zobrazovány právě s luxusní vazbou. Mezi

techniky, které se do této kategorie řadí, patří vyšívání, lakování, kombinování více různobarevných kusů usně (tzv. vzor „mosaique“), reliéfní techniky či vykládání vazby drahými kameny. Zlacení, které se od konce 15. století začalo používat ke zvýšení honosnosti vazby, není samo o sobě považováno za typ luxusní vazby. (Voit, 2021j)

Existují také specifické typy vazeb, jejichž hlavní funkcí bylo maximálně chránit knižní blok. Tzv. obalová vazba byla charakteristická přečnívajícími kusy usně na zadní desce, které se při zavírání knihy vkládaly přes všechny tři hrany ořízky pod přední desku a celá kniha se následně ještě převázala řemínky, čímž byla chráněna před prachem. (Voit, 2021k) Příbuzná vazba obálková se od této lišila tím, že použitá useň, popř. pergamen, byla nezpevněná (plnila tedy zároveň funkci desek i pokryvu) a přečnívala jen na dlouhé straně zadní desky, odkud se po zavření knihy připevnila přezkou k prostředku přední desky, čímž vznikl tvar podobný dopisní obálce (Voit, 2021l).

Dalším zajímavým typem knižní vazby byla tzv. vazba sáčková. Sáčkové vazby vznikaly v rozmezí 13. a 16. století. Její princip spočíval ve značném přesahu knižního pokryvu přes dolní ořízku na obou deskách. Tyto dva volné kusy usně (popř. hedvábí či sametu) bylo následně možné svázat dohromady, a knihu tak buď připevnit k opasku, nebo ji jednoduše nést v ruce. Tento typ vazby byl používán pro modlitební knihy menšího formátu. Možnost připevnění na opasek umožňovala jejich pohodlné přemísťování, což bylo výhodné především pro ty, jejichž oděv nedisponoval kapsami. Do dnešní doby se dochovalo pouze okolo dvaceti exemplářů sáčkové vazby; částečně proto, že u mnoha takto svázaných knih byly v důsledku měnící se módy odstraněny přečnívající kusy knižního pokryvu. (Voit, 2020, s. 17)

2.2.1 Exlibris

Exlibris poskytuje informaci o vlastnictví daného knižního exempláře. Nachází se uvnitř knihy a má dvě podoby; za první se může jednat o ručně vepsané jméno vlastníka, nacházející se nejčastěji na titulní straně knihy. Tento typ exlibris bývá nejčastější. Za druhé to může být výtvarně vypracovaná grafická značka, na které jsou kromě jména majitele vyobrazeny také nejrůznější (např. heraldické) motivy, spjaté s osobou vlastníka. Takto provedené exlibris se nachází nejčastěji na

předním předeštlí nebo naproti titulní straně, a kromě informační funkce plní také funkci estetickou. (Voit, 2021c)

Jak píše Pearson (1994, s. 54), používání potištěných papírových štítků k označení vlastnictví knihy je skoro stejně staré jako tisk samotný, a zároveň se jedná o jednu z nejběžněji se objevujících knižních provenienčních značek. Kromě výše zmíněných exlibris se jedná také o knižní štítky (book labels) a kolky (book stamps). Štítky bývají oproti exlibris zpravidla menší a méně zdobené. Většinou mají podobu vytištěného vlastníka jména ohraničeného ornamentálním lemem. Knižní razítko je z této trojice nejprostší. Jedná se o kovový či dřevěný výrobek, který se používal k obtisknutí nezdobeného vlastníka jména na titulní list nebo jiné místo v knize. U některých majitelů bylo běžné, že vlastnili více než jednu z těchto typů značek.

Nejranější doklady o používání exlibris pochází z Německa kolem roku 1470; v Anglii je za první známé exlibris považováno až označení daru, který věnoval Sir Nicholas Bacon knihovně cambridgeské univerzity o století později, v roce 1574. Exlibris měnily v průběhu staletí svou podobu podle aktuální módy, a proto je mnoho z nich možné alespoň zhruba zařadit do konkrétního období jen na základě jejich vzhledu. (Pearson, 1994, s. 56)

2.2.2 Supralibros

Supralibros plní stejnou úlohu jako exlibris, ale rozdíl mezi těmito dvěma typy provenienčních značek je ten, že supralibros se vždy nachází vně knihy, a to buď na deskách, na hřbetu, na ořízce či na sponách. Nejčastěji se pro vytvoření supralibros využívala technika slepotisku, popřípadě s ním spojené zlacení knižní vazby. Nejběžnějšími motivy bývaly rodové erby. Místo celých jmen se do motivů často vyobrazovaly jen iniciály, mnohdy výrazně zdobené. (Voit, 2021f)

Vazby zdobené motivy rodových erbů se v Evropě začaly objevovat v 15. století. Své erby k výzdobě knižní vazby používali nejprve členové královských rodů; ve Francii byl v tomto ohledu jedním z prvních král Ludvík XII., v Anglii pak rod Tudorovců. Co se týče anglických šlechticů, ti začali zdobit své knihy rodovými erby ve větší míře až v druhé polovině 16. století. (Pearson, 1994, s. 97)

Vyražené motivy erbů se na knižní vazbě nejčastěji nacházejí přímo v prostředku přední desky. Ta bývá navíc často orámována jednoduchými ozdobnými liniemi. Na většině erbů není vyobrazeno jméno konkrétního šlechtice,

příležitostně však byly některé erby doplněny ozdobnými iniciály vlastníka (Pearson, 1994, s. 104). Obtisk erbu byl nejčastěji zhotoven ve zlaté barvě, ale někdy též v barvě stříbrné či pomocí čistého slepotisku bez použití zlacení. Vytváření vícebarevných dekorací je u knižní vazby o dost složitější než na stránkách uvnitř knihy, ale jelikož barvy hrají v heraldice důležitou roli, u některých exemplářů můžeme nalézt pokusy o co nejvěrnější napodobení originálních barev. Toho bylo docíleno například pomocí šrafování či tečkování. K dodatečnému kolorování vyražených motivů docházelo sporadicky. Podobně vzácnou metodou bylo použití kusu obarvené kůže, který byl aplikován na základní pokryv vazby a na nějž byla poté použita metoda zlacení. Výsledný erb tak získal odlišnou barvu, než měl základní pokryv. (Pearson, 1994, s. 97-100)

Pearson (1994, s. 100) též uvádí, že kromě tradičního obtisknutí kovového razidla do kůže se k vyobrazení rodového erbu na vazbě knihy používala též technika vyšívání. V Anglii byla v módě na přelomu 16. a 17. století. Oproti technice slepotisku jsou však vyšívání vazby ve výrazné menšině.

Postupem času již erby na knižních vazbách nebyly nutně jen dokladem o vlastnictví exempláře významným rodem či jeho konkrétním příslušníkem. I některé instituce měly totiž své knihy oraženy vlastními erby (například knihovna v durhamské katedrále v Anglii). V některých případech byly vazby knih darovaných do knihovny či do jiné instituce ozdobeny erbem jejich dárce. Obzvláště v 17. a 18. století bylo poměrně běžné, že pokud se vyskytl mecenáš, který věnoval instituci finanční dar, pak knihy, které byly za tyto peníze pořízeny, nesly na své vazbě erb právě tohoto mecenáše i přesto, že jemu samotnému tyto knihy nikdy nepatřily. Dalším případem, kdy byly desky knih ozdobeny erby bez toho, aby tím bylo vyjádřeno vlastnictví daného exempláře nositelem tohoto erbu, bylo vydávání speciálních kopií děl významných autorů. Jako příklad můžeme uvést dílo *Instauratio Magna* anglického filosofa Francise Bacona z roku 1620, které bylo v témže roce věnováno cambridgeské univerzitě. Jeho desky zdobí Baconův osobní znak či erb, mající podobu divokého prasete. Takto zdobené kopie byly určeny především k prezentaci. Při studiu proveniencí je velmi důležité provádět důkladné bádání a nespoléhat na to, že erb umístěný na knižní vazbě automaticky značí vlastnictví tohoto kusu nositelem erbu, neboť ne vždy toto platí. (Pearson, 1994, s. 108-109)

2.2.3 Slepotisk

Technika zdobení knižních vazeb pomocí slepotisku byla známa již v období románského slohu. Jedná se o druh raženého tisku, při kterém se nepoužívá barva. Jeho princip spočívá v otištění nahřátého kovového náčiní do vlhké, změkklé usně, čímž dojde k vyražení jedinečného reliéfu v místě otisku. Toto zdobení vazby se provádělo až na konci celého procesu výroby knihy. Kromě slepotisku se v minulosti vazba zdobila také technikou vyřezávání, nicméně s rozšířením knihtisku v druhé polovině 15. století došlo k rychlejší a masovější knihařské produkci a technika vyřezávání, jakožto velmi náročná a ekonomicky nevýhodná, z knihařské praxe vymizela. Naopak slepotisk se ukázal být v tomto směru velmi efektivní, a protože byl schopen dostát novým rychlostním a ekonomickým požadavkům, dominovala tato technika zdobení vazby až do 19. století. (Voit, 2020, s. 21)

Podoba samotné dekorace knižní vazby byla dána použitím různých druhů razidel. Zpočátku se používaly pouze jednotlivé kolky či tlačítka, které měly různé rozměry, a jejichž vtlačení do kůže zanechalo na vazbě vyvstávající reliéfy příslušných motivů. V 15. století se k výzdobě knižní vazby začaly místo jednotlivých kolků používat větší plotny, které dokázaly ozdobit celou plochu jedním stlačením lisu. K usnadnění práce sloužila také podélná tlačítka, kterými knihaři vytvářeli orámování hlavního motivu. Později k tomuto účelu sloužily také tzv. válečky či rola, která byla používána zejména ke zdobení renesančních vazeb. (Hamanová, 1959, s. 44-45) Od počátku 17. století jsou známy též tzv. filety, což jsou razidla, jejichž tisková plocha má obloukově vyklenutý tvar a po obtisknutí po sobě zanechají krátkou ornamentální linku (Voit, 2021d).

Slepotiskové vazby byly nejprve zhotovovány převážně v kláštorech. Mezi první knihy nesoucí na vazbě informaci o klášterním vlastnictví patří např. rukopis z roku 1410, jehož vlastníkem byl benediktinský klášter sv. Justiny, nacházející se v severoitalském městě Padova. Kromě svého názvu začaly kláštery do knižních vazeb později razit také jména knihařů či různé nápisy informující o původu a vlastnictví knihy. Některé řády používaly pro označení vlastnictví knih své vlastní značky s různými symboly. Například značku vídeňských dominikánů tvořily tři symboly jdoucí za sebou ve vodorovné řadě. Na prvním místě se nacházelo zdobené písmeno W (Vienna), uprostřed byla vyobrazena koruna a na třetí pozici se nacházelo zdobené písmeno P (Praedicatores). (Hamanová, 1959, s. 45-46)

Od 15. století se označení vlastnictví knihy pomocí slepotisku objevuje také u světských mistrů knihařů, kteří k výzdobě desek používali kromě nejrůznějších motivů a ornamentů také kolky se svými jmény. Na území dnešního Německa působili např. Jörg Wirffel z Ingolstadtu či Johannes Hagmayer z Ulmu. Ve Francii jimi byli např. Edmond Bayeux, Pierre Grant, Jean Fournier či André Boule, který okolo roku 1520 místo dřevěných desek používal již desky lepenkové. Častou inspirací pro motivy byly ilustrace v modlitebních knihách. Knihaři používající pro výzdobu vazby slepotisk působili také v dalších evropských státech, např. v Anglii, v Itálii, v Polsku či na území dnešní Belgie. (Hamanová, 1959, s. 46-47)

Také v českých zemích nacházíme doklady o slepotiskové výzdobě. Nejstarší z nich pochází dokonce již z roku 1404. Jedná se o rukopis ze 13. století a autorem vazby byl jistý převor Martin z neznámého kláštera. Existují ale i doklady z pozdějších let, které dosvědčují, že v českých zemích bylo knihvazačství a s ním spojená slepotisková výzdoba na vysoké umělecké úrovni. Jako příklad můžeme uvést knihy z dílny celestinského kláštera v Ojvině v Horní Lužici. Typickou výzdobou těchto vazeb byl symbol velkého písmene S protknutého kolmým křížem. Mezi další významné české kláštery, co se jejich knihvazačských dílen týče, patřily kartuziánský klášter v Olomouci, premonstrátský klášter v Teplé u Mariánských Lázní či minoritský a dominikánský klášter v Plzni. Mezi významné české knihaře té doby patřil zejména českokrumlovský kaplan Bartoloměj Trnka. Jeho osobní značka sestávala z gotického čtyřlístu, v němž byla umístěna trnová koruna a iniciály B T. Častým motivem vyskytujícím se v jeho vazbách bylo granátové jablko. Trnka byl mj. také zdatný malíř, čehož využíval například při zdobení ořízky. Kromě známých knihvazačů působila (nejen) v českých zemích samozřejmě také spousta knihařů, z jejichž prací se bohužel nepodařilo určit jejich totožnost, a jsou proto dnes již neznámí. Díla takovýchto neznámých mistrů byla nalezena například ve vlastnictví premonstrátského kněze Eliáše Čecha, v Kutné Hoře či v Březnici. (Hamanová, 1959, s. 47-51)

Pro slepotiskovou výzdobu středoevropských vazeb byly používány tři typy kompozic. V českých zemích převládala po velmi dlouhé období kompozice rámová, která se vyznačuje výraznou symetričností a geometrickou pravidelností. Plocha knižní desky byla v tomto případě zdobena buď jedním, nebo později více postupně se zmenšujícími obdélníkovými rámy. Prostor, který tyto rámy ohraničují

(tzv. zrcadlo), byl často vyplněn diagonálním šrafováním nebo kolkovým či válečkovým vzorem. Koncem 15. století se v knihařských dílnách začaly k slepotisku využívat také plotny, což přispělo k vzniku smíšeného typu kompozice. Ten kombinuje zdobený obvodový rám s dominantním prvkem geometrického tvaru ve středu vazby. Tento prvek, kupříkladu kosočtvercový, kruhový, oválný či obdélníkový, v sobě vyobrazuje specifický (například heraldický) motiv. Třetím typem je kompozice dominantová, jež se vyznačuje výrazným hlavním prvkem umístěným na středu desky, který je ohraničený jednodušším, méně zdobeným rámem. Charakteristické pravoúhlé schéma rámové, potažmo smíšené kompozice, dominovalo zejména v českých knihvazačských dílnách až do 18. století, i přes to, že v jiných zemích Evropy značně ovlivnila podobu dekoru knižních vazeb orientální kultura, a to nejprve na území dnešního Španělska a Itálie, odkud se poté dostala do Francie a následně i do Anglie a dnešního Německa. Orientální výzdoba má znatelně odlišný charakter než středoevropské pravoúhle stavěné kompozice. Jejimi typickými dekoračními prvky jsou různé propletené, harmonicky působící linie. Často používaným motivem byl průplet linií umístěný dominantně do středu prázdného zrcadla. Vliv Orientu přinesl do knihařské produkce renesanční Evropy také nové materiály a dekorační metody. Nově bývaly zdobeny také vnitřní strany desek a k jejich výrobě se místo dřeva začala používat lepenka. Své místo si v knihvazačských dílnách našlo malování knižních vazeb fermežovými barvami a v neposlední řadě také po dlouhou dobu hojně využívaná přízdoba vazby plátkovým zlatem. (Voit, 2020, s. 21-24)

3 Digitální sbírky a databáze

Databází knižních vazeb jsou na internetu dostupné desítky. Řada evropských a severoamerických paměťových institucí spravuje svou vlastní digitální sbírku. Pro tuto práci byly vybrány databáze, které zpřístupňují primárně evropské historické knižní vazby, a v ideálním případě také vazby provenienčně bohemikální. Jedná se o databáze a projekty spravované významnými evropskými paměťovými institucemi. Při sestavování checklistu byly vyřazeny databáze, které zpřístupňují pouze vazby 19. a 20. století nebo které jsou obsahově příliš specifické a pro oblast střeoevropských, resp. bohemikálních knižních vazeb poměrně vzdálené (např. databáze skotské, španělské, norské či americké).

3.1 Einbanddatenbank

Einbanddatenbank¹ (EBDB) je německá databáze obsahující záznamy motivů používaných k slepotiskové výzdobě knižních vazeb 15. a 16. století. Jejím zřizovatelem je Státní knihovna v Berlíně (Staatsbibliothek zu Berlin). U zrodu této mezinárodně uznávané a v oblasti výzkumu proveniencí zcela klíčové databáze stála pracovní skupina pro evidování, zpřístupňování a uchovávání historických knižních vazeb AEB (Arbeitskreis für die Erfassung, Erschließung und Erhaltung historischer Bucheinbände) založená v Lipsku v roce 1996. Elektronickou podobu dostala Einbanddatenbank v roce 1999. K databázi se postupně připojovaly další instituce se svými sbírkami, např. mnichovská Bayerische Staatsbibliothek, knihovna nizozemské Radboud Universiteit či knihovna evangelického semináře ve Wittenbergu. V současné době obsahuje databáze téměř 44 tisíc záznamů knihařských nástrojů (přes 36 tisíc kolků, téměř tři tisíce ploten a přes pět tisíc válečků), přes čtyři a půl tisíce zaznamenaných knihařských dílen, více než 15 tisíc popisů vazeb, přes 11 tisíc bibliografických popisů (z toho většina jsou tisky, rukopisy tvoří asi desetinu) a téměř tři tisíce motivů v tezauru. (Über die Einbanddatenbank, b. r.)

Boldan (2012, s. 202) definuje v jednom ze svých konferenčních příspěvků poslání databáze těmito slovy: „*Cílem EBDB je vytvořit co možná nejúplnější katalog náradí (kolků, válečků a ploten), jenž by umožňoval přiřazení výzdoby*

---

¹ Vstup do databáze Einbanddatenbank: <https://www.hist-einband.de/>

popisované vazby konkrétní dílně, její chronologické a místní určení.“ Databáze slouží především ke studiu proveniencí, proto jsou provenienční údaje, jako například dílna či knihvazač, hlavní složkou jednotlivých záznamů a bibliografické informace jsou zpravidla uváděny ve zkrácené formě. Její obsah je volně přístupný na internetu, i proto může tato databáze sloužit nejen odborníkům, ale i širší veřejnosti zajímající se o tuto oblast knihovnědy. (Über die Einbanddatenbank, b. r.)

3.1.1 Sbírký Einbanddatenbank

Jádro EBDB je tvořeno sbírkami několika knižních badatelů, kteří v průběhu minulých dvou století vytvářeli tužkové obtahy slepotiskových motivů, a to zpravidla jen jako pomůcku k širšímu studiu vazeb (Boldan, 2012, s. 202). Tyto obtahy se vytvářejí přiložením tenkého listu papíru na desky knihy. Pomocí rovnoměrných tahů za použití měkké tužky pokryje zhotovitel plochu papíru vrstvou grafitu, na níž jsou posléze zřetelně vidět světlá a tmavá místa podle reliéfu konkrétního vzoru. Tato technika, ač prostá, umožňuje vytvoření dostatečně čitelných a kontrastních kopií vzorů slepotiskové výzdoby a po převedení obtahů pomocí skeneru z papírové do elektronické podoby jsou jednotlivé vzory mnohdy daleko zřetelněji pozorovatelné než u digitální fotografie (Boldan, 2012, s. 202).

Berlínská Státní knihovna disponuje v tomto směru mnoha významnými sbírkami. Ty, které pocházejí přímo z této instituce, jsou spjaty se jmény Ilse Gertrud Schunke a Georga Paula Schwenkeho. Prvně jmenovaná historička a knihovnice se narodila v Drážďanech v roce 1892 a zemřela v roce 1979 tamtéž. Vystudovala historii na Mnichovské univerzitě, během svého života pracovala například v drážďanském státním archivu či v Saské zemské a univerzitní knihovně. Zde byl jejím kolegou Konrad Haebler, se kterým později spolupracovala na jedné ze svých publikací. V roce 1928 absolvovala studijní cestu po jižním Německu, zaměřenou na studium knižních vazeb. V následujících devíti letech byla zastupující ředitelkou Státní a univerzitní knihovny v Brémách. V rámci celoživotního studia knižní vazby navštívila řadu evropských měst včetně Prahy. Mezi lety 1962 a 1978 se podílela na katalogizaci cenných knižních vazeb v berlínské Státní knihovně. Je autorkou významných publikací zabývajících se tématem proveniencí a knižní vazby. Jako příklad můžeme uvést díla *Studien zum Bilderschmuck der deutschen Renaissance-Einbände* z roku 1959 či *Die Einbände der Palatina in der Vatikanischen Bibliothek* vydané v roce 1962. Sbírká Ilse

Schunke v berlínské Státní knihovně sestává přibližně z 13 400 tužkových obtahů a je významná také proto, že ačkoliv se její hlavní zaměření vztahuje k německým renesančním vazbám zdobených plotnami a válečky, obsahuje tato sbírka také množství exemplářů z ostatních knihařsky významných zemí Evropy. (Sammlungen, b. r.)

Paul Schwenke, rovněž jedna z významných osobností na poli studia slepotiskové výzdoby, žil mezi lety 1853 až 1921. Jeho sbírka tužkových obtahů sestává z téměř čtyř a půl tisíce záznamů a jejím obsahem jsou převážně pozdně gotické exempláře. Jedná se především o kolký, válečků a ploten zde nalezneme jen málo. Paul Schwenke studoval v Lipsku teologii a klasickou filologii, v jejímž studiu dále pokračoval ve Vratislavi a Jeně, kde získal titul doktora filosofie. Poté pracoval v několika převážně univerzitních knihovnách, například v Greifswaldu, Gotinkách či Královci. V roce 1899 se stal ředitelem oddělení tisků berlínské Státní knihovny (tehdy Königlische Bibliothek zu Berlin) a později ředitelem samotné Státní, resp. Královské knihovny. Většinu volného času využíval Schwenke k cestování po Německu a rozšiřování své sbírky kolků, s čímž mu pomáhala jeho žena. Svého plánu zveřejnit celou sbírku se již nedočkal kvůli náhlému úmrtí několik měsíců po skončení svého funkčního období. První část jeho díla, svazek obsahující motivy, byl vydán až v roce 1979 díky práci výše zmíněné Ilse Schunke. Po její smrti pokračoval ve zpracovávání druhého dílu, zaměřeného na informace o dílnách, Konrad von Rabenau. (Sammlungen, b. r.)

Součástí databáze jsou rovněž kolekce původem z jiných institucí. Pro wolfenbüttelskou Herzog August Bibliothek (HAB) zpracoval sbírku obtahů Helmar Härtel (nar. 1942). Během své systematické třicetileté práce se zaměřoval na středověké vazby ze severoněmeckých knihvazačských dílen. Po vydání díla Ilse Schunke byl vytvořen rozsáhlý katalog, který tyto dvě sbírky propojil a terminologicky sladil. V současné době obsahuje kolekce HAB kolem 4 800 obtahů jednotlivých kolků a 2 250 obtahů celých vazeb, a doplňuje tak velké sbírky v Berlíně a ve Stuttgartu. Důležitou roli v databázi EBDB hraje také mnichovská Bayerische Staatsbibliothek (BSB), která vlastní největší německou sbírku knižních vazeb 15. a 16. století. Rozsáhlá kolekce, čítající přes 7 600 tužkových obtahů z pozdně gotických vazeb a přibližně 2 800 obtahů z vazeb renesančních, zde vznikla pod vedením historika knihy, badatele a vedoucího sbírky inkunábulí BSB Ferdinanda Geldnera (1902–1989). Vytváření sbírky tužkových obtahů vazeb

Univerzitní a zemské knihovny v Darmstadtu začalo ve čtyřicátých letech minulého století u Hermanna Knause (1907–1984), tehdejšího vedoucího tamního rukopisného oddělení, na jehož práci posléze navázal jeho nástupce Kurt Hans Staub (1933–2021). Tato sbírka nyní sestává z přibližně deseti tisíc obtahů převážně pozdně gotických knižních vazeb. Další exempláře pocházejí ze sbírky univerzitní knihovny v Rostocku, jež v tomto směru těží z práce Anny Marie Floerke (1887–1961), která na základě metodiky vytvořené Paulem Schwenkem a Ilse Schunke sestavila sbírku čítající přibližně tisíc obtahů meklenburských knižních vazeb 16. století. Součástí EBDB je také sbírka evangelického semináře RFB (Reformationsgeschichtliche Forschungsbibliothek) Wittenberg. Tužkové obtahy vazeb zde zhotovoval po dobu zhruba deseti let Konrad von Rabenau (1924–2016) s pomocí dalších kolegů knihovníků. Vytvořeno bylo okolo pěti tisíc obtahů; materiál vhodný k integraci do této databáze poskytuje zhruba 3 500 z nich. (Sammlungen, b. r.)

Co se týče studia bohemikálních knižních vazeb, největší podíl českých exemplářů nalezneme ve sbírce sestavené Ernstem Kyrissem (1881–1974). Tento muž, jenž zasvětil svůj život studiu pozdně středověkých knižních vazeb, začal s vytvářením tužkových obtahů v roce 1929 a této činnosti se věnoval až do svých 92 let. Jeho sbírka, patřící Zemské knihovně ve Stuttgartu, čítá přes padesát tisíc záznamů, které Kyriiss pořídil během svých návštěv ve více než devadesáti knihovnách a archivech z přibližně padesáti měst (Sammlungen, b. r.). Během druhé světové války pracoval také v různých českých knihovnách, konkrétně v Praze a v Olomouci. Své české a moravské výzkumy publikoval v rozsáhlém čtyřsvazkovém díle s názvem *Verzierte gotische Einbände im alten deutschen Sprachgebiet*, vydaném v padesátých letech minulého století. (Boldan, 2012, s. 203-204) V online databázi Einbanddatenbank je aktuálně možné nalézt exempláře pocházející například z Prahy, Olomouce, Českého Krumlova či z Kutné Hory.

Sie haben gesucht nach "Sammlung und ernst und kyriss" in allen verfügbaren Feldern.

Es wurde(n) 17 Treffer gefunden. .

Seite 1 von 2

 <p>Maße: 24 x 0 Form: Vierpass Motive: Wappen einzelne Wappen von identifizierbaren Personen m002780</p>	 <p>Maße: 39 x 0 Form: Offen Motive: Staupe Knospentaupe, zwei Knospen spitz zulaufend, mit einer Krause m002714</p>
Werkstatt: Bartholomäus Trnka - Krumau; w000157 mehr...	Werkstatt: Bartholomäus Trnka - Krumau; w000157 mehr...
 <p>Maße: 21 x 0 Form: Geschwungene Form Motive: Schrift einzelne oder mehrere Wörter Maria Schriftband, Verlauf von links unten nach rechts oben ohne Umschlag m002580</p>	 <p>Maße: 20 x 0 Form: Kreis Motive: Rosette Sonderformen an Zweig, zwei Blattkränze m002531</p>
Werkstatt: Bartholomäus Trnka - Krumau; w000157 mehr...	Werkstatt: Bartholomäus Trnka - Krumau; w000157 mehr...

Obr. 1: Ukázka výsledků vyhledávání ve sbírce Ernsta Kyrisse po filtrování motivů z krumlovské dílny Bartoloměje Trnky. Zdroj: Einbanddatenbank

Databáze EBDB se neustále vyvíjí. Ne všechny výše zmíněné sbírky byly již zcela kompletně zpracovány, a v některých případech jsou data neaktuální či neuspokojivá. Často chybí například bibliografická data či údaje o signaturách nebo proveniencích. Pracovníci databáze proto musejí mnohé údaje kontrolovat, doplňovat či opravovat. (Über die Einbanddatenbank, b. r.)

3.1.2 Vyhledávání v databázi

EBDB nabízí tři základní možnosti vyhledávání: vyhledávání nástrojů (Werkzeuge), dokumentů o kulturních objektech (Kulturobjektdokumente) a prohlížení tezauru motivů (Motivthesaurus).

Nástroji se v tomto případě rozumí válečky, kolky či plotny, které byly používány ke zdobení pozdně gotických a renesančních slepotiskových vazeb (převážně tedy z 15. a 16. století). Prohledávanou oblast lze omezit na motiv, soubor motivů (pouze u válečků), tvar obrysu, rozměr, identifikační číslo, osobu/korporaci, zeměpisné území či období. Omezíme-li například vyhledávanou oblast na zeměpisné území, systém zobrazí seznam všech nástrojů používaných v dílnách splňujících toto kritérium. Seznam výsledků lze také omezit na typ nástroje (válečky/kolky/plotny). Kulturobjektdokumente (KOD) popisují celé

fyzické dokumenty (de facto knihy). Jedná se zejména o bibliografické údaje, informace o vazbě, vlastnictví exempláře či jeho umístění. I v tomto případě lze prohledávanou oblast omezit, a to na autora, název, místo vydání, rok vydání, signaturu, provenienci, motiv, dílnu, rok zhotovení vazby, číslo vazby či stát/zeměpisné území. Oba tyto typy, jak vyhledávání nástrojů, tak i KOD, umožňují použít kromě jednoduchého také kombinované vyhledávání. (Hilfe zur Recherche..., b. r.)

Tezaurus motivů sestává ze dvou oddělených částí: jedna slouží k prohlížení kolků, druhá obsahuje válečky a plotny. Oba dílčí tezaury jsou řazeny abecedně a obsahují jak preferované, tak nepreferované termíny. Po rozkliknutí vybraného pojmu se zobrazí stromová hierarchická struktura obsahující nadřazené a podřazené termíny. U mnoha z nich se nachází malá čtvercová ikona, na jejímž místě se po přiblížení kurzoru myši zobrazí ilustrační náhled daného motivu. Po kliknutí na termín ze stromové struktury je uživateli k dispozici seznam všech nástrojů obsahujících tento motiv.

Obr. 2: Ukázka z tezauru motivů EBDB. Zdroj: Einbanddatenbank

Tato databáze je specifická mj. tím, že zpřístupňuje záznamy motivů pouze ve formě tužkových obtahů, s jejichž vytvářením začali již před mnoha desítkami let výše zmínění badatelé o dějinách knihy. Digitální fotografie celých vazeb zde nenalezneme. Každý tužkový obtah je opatřen měřítkem pro ilustraci reálné velikosti motivu. V případě vyhledávání nástrojů lze výsledky řadit dle citačního čísla (Zitiernummer), nebo citačního čísla motivu (Motivzitiernummer), což jsou specifické identifikátory databáze. U vyhledávání KOD lze výsledky řadit dle roku vydání, data úpravy, citačního čísla, nebo data vložení záznamu. U detailního

záznamu KOD je k dispozici kromě popisných údajů také trvalý odkaz a propojení se souborem mezinárodních autorit GND (Gemeinsame Normdatei). Podobně některé partnerské instituce již disponují ve svých databázích odkazy k příslušným záznamům v EBDB.

3.2 Digitale Einbandsammlung USB Köln

Sbírka Univerzitní a městské knihovny Kolín nad Rýnem obsahuje širokou škálu zajímavých exemplářů; od pozdně gotických knih až po současné experimentální vazby. Knihovna takto zpřístupňuje díla, která jsou dokladem kvalitního řemeslného a uměleckého zpracování a hodna náležité péče a ochrany. (From chain book..., b. r.)

Záznamy v databázi poskytují vyčerpávající informace pro badatele či vědecké pracovníky zabývající se různými kulturně historickými obory, jako je například knihověda či genealogie. Kromě toho však tuto databázi využije též laická veřejnost se zájmem o historické tisky. Databáze se nejen díky kvalitním obrazovým materiálům a uživatelsky přívětivému prostředí, které umožňuje snadné prohlížení jednotlivých exemplářů, snaží vzbudit v uživateli zájem o dějiny knihy a prohloubit všeobecný vhled do různorodosti exemplářů knihovny. (Information, b. r.)

Prvopočátky této sbírky jsou datovány do doby kolem roku 1900, kdy tehdejší ředitel kolínské knihovny Adolf Keysser vytvořil album tužkových obtahů historických knižních vazeb, které následně přenechal knihovně. Tyto vazby se z většiny dodnes nacházejí v tamním depozitáři starých tisků. O několik let později zřídil Joseph Theele oddělení pro knižní vazby, kam knihovníci od té doby zařazovali obzvláště významné a cenné exempláře. Ernst Kyriss, odborník na knižní vazby, zkoumal mezi lety 1928 a 1948 knihy ze sbírky kolínské knihovny, u nichž se zaměřil na otisky gotických kolků. Jeho obsáhlou sbírku tužkových obtahů dnes zpřístupňuje berlínská Einbanddatenbank. Obtahy vazeb ze sbírky kolínské knihovny vytvářel také Paul Schwenke, první ředitel pruské Státní knihovny. Jeho odkaz posléze zredigovala výzkumnice Ilse Schunke. Velkým přínosem pro knihovnu byla práce Hanse Bluma, vedoucího oddělení knižních vazeb, který značně rozšířil kolínskou sbírku o další exempláře. Do počátku 21. století však neexistoval k této sbírce žádný katalog. (Boeff, 2005)

Podnět pro vytvoření první verze databáze vznikl v roce 2003, kdy bylo zjištěno, že historické exempláře jsou uchovávány v nevhodném prostředí, způsobující fyzickou degradaci knih. Zaměstnanci oddělení se proto rozhodli dohledat k těmto knihám provenienční údaje a poté vytvořili ke každému svazku složku obsahující bibliografické a technické informace, popis současného fyzického stavu společně s fotografií a odkazy na sekundární literaturu. Záměrem nebylo vybrat nejzajímavější exempláře a vytvořit jakýsi výstavní katalog, ale důkladně zdokumentovat víceméně náhodný a širokosáhlý výběr vazeb z různých zemí a období. Zprvu bylo takto zkatalogizováno 215 svazků. (Boeff, 2005)

Databáze se od té doby rozrostla o další záznamy a prošla značným technickým pokrokem. K únoru 2021 obsahovala již 439 záznamů. Nejstarším dokumentem z této sbírky je pozdně gotická kniha s názvem *Ruralia commoda* z roku 1471, která byla zhotovena v německém městě Augsburg. Autorem její vazby je Wolfgang Schwinck. Nejmladší exempláře jsou datovány do roku 2008 a jedná se o moderní knižní vazby německého umělce Hartmuta Ritzerfelda či Elkeho Oettera. Databáze zpřístupňuje převážně německé vazby, zbytek tvoří například díla vlámská, holandská, francouzská či mimoevropská. Během rešerše se mi nepodařilo najít žádné exempláře z českých nebo moravských dílen.

3.2.1 Vyhledávání v databázi

Zadání dotazu lze provést mnoha způsoby. Tím nejjednodušším je jednoduché vyhledávání, kdy stačí napsat do prostého vyhledávacího řádku hledaný termín a systém poté zobrazí nalezené výsledky. Tyto záznamy je možné dále filtrovat, a to pomocí zaškrtnutí požadovaného termínu v dané kategorii. Těmito kategoriemi, v jejichž rámci je možné dotaz zpřesňovat, jsou: typ předmětu (např. knižní vazba či náradí), století, rok, typ vazby (např. kožená, pozdně gotická, renesanční apod.), zhotovitel či dílna, region, jazyk. Výsledky lze následně řadit dle relevance, oblíbenosti, roku, jména autora, názvu, číslování, nebo signatury.

Pokročilé vyhledávání² umožňuje zadávat dotaz do více polí najednou. Sestává ze dvou tabulek. První z nich slouží k vyhledávání knižních vazeb. Obsahuje sedm vyhledávací polí: libovolné pole (funguje jako jednoduché vyhledávání), název/provenience, osoba, region, země, vazba, signatura. Při

---

² Odkaz na pokročilé vyhledávání v databázi knižních vazeb USB Köln: <https://einbandsammlung.ub.uni-koeln.de/portal/searchforms/id/advanced.html?l=en>

zadávaní dotazu lze použít zástupný znak *. Vyhledávání pomocí booleovských operátorů není v této databázi možné. Druhá tabulka slouží k vyhledávání knihařských nástrojů. Digitalizáty v tomto případě zobrazují tužkové obtahy motivů, které byly po použití příslušného razícího nástroje oráženy do knižní vazby. Tato tabulka je složena taktéž ze sedmi polí: libovolné pole, jméno, motiv, dílna, region, signatura; v sedmém poli vybírá uživatel jednu ze čtyř možností: všechny typy nástrojů, pouze válečky, pouze plotny, pouze jednotlivé kolky. Tato součást základní databáze (obsahující data o knihařských nástrojích) je zatím v procesu vývoje a bude postupně doplňována o další záznamy (Information, b. r.). Seznam výsledků funguje stejně jako u jednoduchého vyhledávání.

K pohodlnému prohlížení záznamů bez nutnosti zadávání konkrétního vyhledávacího dotazu slouží tři nástroje. První z nich se nachází pod záložkou Rejstřík (Register). Jedná se o sérii abecedně řazených seznamů sestávající z osmi kategorií: knihvazač/dílna, vazba, region, století, tiskař/vydavatel, motiv/nástroj, dílna/nástroj a region/nástroj. Tyto pojmy tvoří dohromady seznam všech atributů použitých k popisu jednotlivých záznamů. Uživatel může procházet kategoriemi a po kliknutí na vybraný atribut se mu zobrazí všechny exempláře, které jím byly označeny. Druhým nástrojem jsou klasické slovní mraky, zde označovány jako „Overviews“ či německy „Übersichten“. Ty jsou tvořeny termíny z pěti kategorií: rok, knihvazač/dílna, region, století, vazba. Jednotlivá slova či slovní spojení opět fungují jako hypertextové odkazy; po kliknutí na vybraný termín je uživatel přeměřován na seznam všech záznamů, které jsou jím označeny. Velikost slov znázorňuje četnost jejich užití. Čím větší slovo v mraku, tím více exemplářů je jím v databázi označeno. Posledním z této trojice nástrojů je zobrazení všech digitalizátů, díky kterému může uživatel listovat kompletním seznamem všech dokumentů z této databáze. U všech zmíněných nástrojů je opět k dispozici možnost řazení výsledků dle výše zmíněných kritérií (relevance, oblíbenost atd.).

Po rozkliknutí vybraného záznamu se objeví tabulka s daty popisujícími daný exemplář. Je rozdělena do tří sloupců. V prvním z nich nalezneme informace o titulu: identifikační číslo, název, místo a rok vydání, tiskař, doprovodné svazky, provenience. Druhý sloupec obsahuje data o vazbě: identifikační číslo, století, region, rok výroby, typ vazby, rozměry, popis (doplňný o zdroje). Třetí sloupec nabízí možnost zobrazit digitalizát vazby a stáhnout její popis ve formátu pdf. Pod touto tabulkou se nachází ještě jedna, která informuje o fyzickém umístění

exempláře. Databáze také umožňuje označit vybrané exempláře a přesunout je do tzv. „List of Interest“ (německy „Merkliste“), což uživateli umožňuje vytvořit si svůj vlastní seznam oblíbených položek. Kromě toho má uživatel možnost prohlížet také historii vyhledávání.

12		<p>Deutschland ; Leipzig Rosette, wohl 1586 Digitale Einband-Sammlung der USB Köln [Popularität: 40]</p>	Signatur: GBII+B154+C
13		<p>Deutschland ; Leipzig Lindenblatt, wohl 1586 Digitale Einband-Sammlung der USB Köln [Popularität: 34]</p>	Signatur: GBII+B154+C
14		<p>Gregorius <Nazianzenus> ; Mosellanus, Petrus ; Deutschland ; Köln (?) Opera, um 1530 Digitale Einband-Sammlung der USB Köln [Popularität: 87]</p>	Signatur: GBIV545
15		<p>Wild, Johann ; Meister I. B. <Köln> / Buchbinder ; Bohnenberg, Johann (?) <Köln> / Buchbinder [...] In sacrosanctum Iesu Christi Domini nostri evangelium secundum Iohannem, pia et eruditae iuxta ca..., nach 1554 Digitale Einband-Sammlung der USB Köln [Popularität: 85]</p>	Signatur: GBIV8556
16		<p>Heyden, Friedrich von ; Herzog, Julius Richard <Leipzig> ; Deutschland ; Leipzig Das Wort der Frau, 16. Aufl., 1868 Digitale Einband-Sammlung der USB Köln [Popularität: 69]</p>	Signatur: SD30/3290+16

Obr. 3: Ukázka z databáze USB Köln. Zdroj: Digitale Einbandsammlung USB Köln

3.3 Bayerische Staatsbibliothek: Einbandsammlung

Bavorská státní knihovna disponuje velkým množstvím digitalizovaných historických sbírek. Uživatelé mají možnost prohlížet řadu unikátních kolekcí sestávajících z rukopisů, raných i pozdějších tisků, notových záznamů, historických map, fotografií, orientálních svazků či například novin nebo časopisů.

Knižní vazby jsou obsahem několika oddělených sbírek. Sbíрка, již od roku 1905 sestavoval Otto Glauning (1876-1941), čítá přes 5 800 exemplářů, počínaje díly renesančních mistrů, přes italské, francouzské a německé vazby 17. a 18. století, až po bohatou kolekci raně novověkých knižních vazeb převážně z dílen bavorských a švábských knihařů, které se do sbírky dostaly v průběhu sekularizace. Mimo tuto sbírku nalezneme knižní vazby také ve sbírce rukopisů. Jedná se o staré a cenné, bohatě zdobené vazby. Záznamy vazeb disponuje také sbírka inkunábulí.

Umělecké vazby 19. a 20. století jsou umístěny v samostatných sbírkách Bavorské státní knihovny, aby se zabránilo oddělování jednotlivých položek od koherentních sbírek. Další speciální vazby jsou součástí sbírky *Libri impressi cum tegumentis manuscriptis*, která obsahuje tištěné knihy, jejichž vazby byly vyrobeny ze starého popsaného papíru. Přibližně mezi lety 1954 až 2002 (a od tohoto roku pouze selektivně) byly sepisovány také vazby tištěných knih z fondu BSB. Tato sbírka však zatím nebyla zanesena do online katalogu. Množství tužkových obtahů vazeb 15. a 16. století ze sbírek knihovny je zpřístupněno také v databázi *Einbanddatenbank*. (Collection of book bindings, 2021)

Samostatnou databází je sbírka luxusních knižních vazeb (databáze *Prachteinbände*), která obsahuje přibližně šedesát evropských středověkých a novověkých bohatě zdobených vazeb plus cca sto tibetských vazeb z fondu BSB. U „západní“ části sbírky se jedná převážně o vazby liturgických rukopisů, k jejichž výzdobě byly použity vzácné a drahé materiály, jako jsou drahokamy, perly, slonovina, zlato či stříbro. „Východní vazby“ patří tibetským rukopisům významných náboženských textů. Vyřezávané dřevěné desky nebo oražené měděné plechy jsou následně dozdobeny zlacením nebo malováním. (*Prachteinbände*, b. r.)

3.3.1 Vyhledávání v databázi

V digitálních sbírkách Bavorské státní knihovny lze vyhledávat několika způsoby. Prvním z nich je katalog *OPAC plus*³, nabízející jednoduché, pokročilé a oborově systematické vyhledávání, které umožňuje uživateli vybrat k vyhledávání atributy z kategorií obor, region a období. Jednotlivé záznamy pak obsahují kromě bibliografických dat také informace o umístění svazku a odkaz na záznam v příslušné databázi. Výsledky hledání je možné řadit podle relevance, názvu, roku vydání, nebo jména autora nebo filtrovat např. podle jazyka či období.

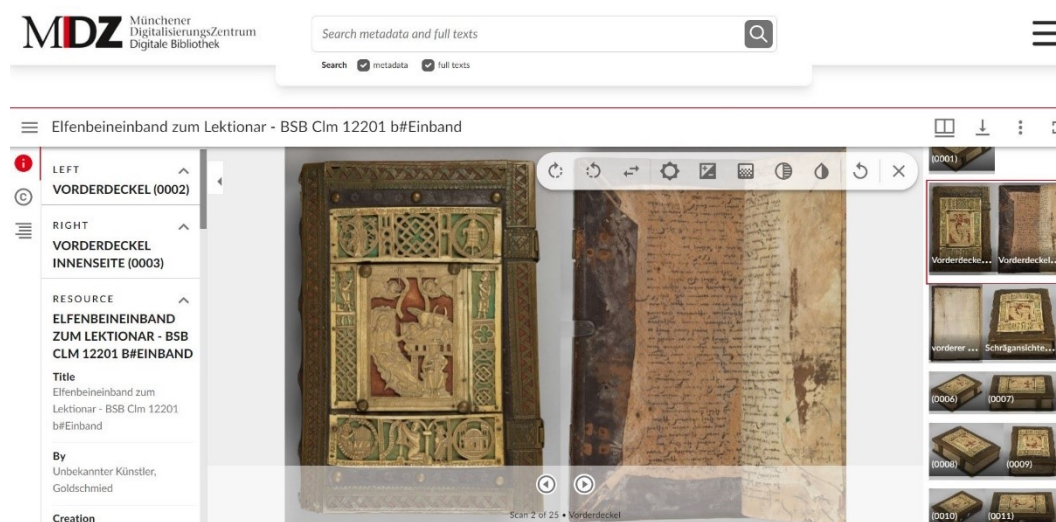
Další možností je vyhledávání v rozhraní *MDZ*⁴ (*Münchener Digitalisierungszentrum*). Toto vyhledávací prostředí v sobě zahrnuje všechny sbírky, které knihovna vlastní. Jednotlivé kolekce se od sebe odlišují klasifikační značkou, kterou je možné buď manuálně vepsat do vyhledávacího pole, nebo ji vybrat z nabídky v tabulce filtrů, čímž se seznam výsledků omezí na exempláře uživatelem vybrané sbírky. Například pro sbírky knižních vazeb je

---

³ Přístup do vyhledávače *OPAC plus*: <https://opacplus.bsb-muenchen.de/metaopac/start.do>

⁴ Vyhledávání v *MDZ*: <https://www.digitale-sammlungen.de/en>

možné použít klasifikační značky „ESlg“, „CIm“, „Cgm“ nebo „L.impr.c.teg.mss“, které jsou zároveň součástí signatury. Tabulka filtrů obsahuje kromě klasifikačních značek také např. jazyk, místo, osoby, časové období či typ obsahu záznamu. Řazení je možné podle relevance, roku, názvu, osoby nebo signatury. Jednotlivé záznamy poskytují podrobná bibliografická data včetně popisu vazby, který v náhledovém režimu doprovází série jejich fotografií ve vysokém rozlišení umožňující velmi kvalitní přiblížení.

Obr. 4: Příklad záznamu ze sbírky BSB: náhledový režim. Zdroj: Münchener Digitalisierungszentrum

Výše zmíněná databáze luxusních vazeb Prachteinbände dává uživatelům k dispozici tři vyhledávací nástroje: jednoduchý vyhledávací řádek, pokročilé vyhledávání,⁵ které sestává ze sedmi kategorií (datace, místo, osoba, typ objektu, materiál, technika, motivy), v jejichž rámci je možné vybrat příslušný termín z rozbalovací nabídky. Jak jednoduché, tak i pokročilé vyhledávání disponuje funkcí našeptávače. Třetím nástrojem je fasetové hledání. Osoby, místa, techniky či například materiály jsou zde rozděleny na jednotlivé fasety, tvořící abecedně řazený seznam, a ke každé z nich jsou přiřazeny příslušné exempláře. Jednotlivé záznamy obsahují podrobný popis vazby, co se týče její výzdoby, dále informace o období a místě vzniku, fyzických parametrech, proveniencích, a také fotografií knižní vazby. Po kliknutí na její ilustrační obrázek je uživatel přesměrován do náhledového režimu MDZ, a u každého exempláře je k dispozici také odkaz na příslušný záznam v katalogu OPAC plus.

⁵ Vstup do pokročilého vyhledávání v databázi Prachteinbände: https://einbaende.digitale-sammlungen.de/Prachteinbaende/Spezial:Abfrage_ausf%C3%BChren/Suche

V kolekcích Bavorské státní knihovny je možné nalézt velké množství bohemikálního materiálu. Jedná se o díla vydaná většinou v Praze, avšak drtivá většina z nich je zařazena do jiných sbírek než těch, které jsou primárně zaměřeny na knižní vazbu. I u těchto záznamů bývá součástí digitalizátu vazba, ale hlavní pozornost je většinou věnována skenům jednotlivých listů. Fotografie níže zobrazuje výsledek vyhledávání bohemikálních vazeb pod klasifikační značkou „Eslg“.

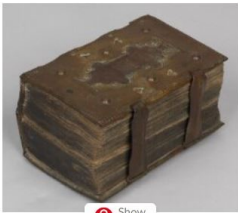
Your search for all in metadata and full texts resulted in 1 matches.

Active filters:

BSB shelf group Eslg: Einband-Sammlung
Place [S.I.] Mitteleuropa: Böhmen

Sort by: Relevancy Time Title Person / Institution Call number Scan date
 Hits per page 10

Luxuseinband zu: Cithara Sanctorum - BSB Eslg/Liturg. 1455 e#Einband

[S.I.] Mitteleuropa: Böhmen, 1865
München, Bayerische Staatsbibliothek -- Eslg/Liturg. 1455 e#Einband

[Complete information](#)
[Permalink](#)

[Show](#)

Obr. 5: Výsledek vyhledávání v databázi Bavorské státní knihovny za použití filtrů „signaturová skupina“ = „Eslg: Einband-Sammlung“ a „místo“ = „[S.I.] Mitteleuropa: Böhmen“. Zdroj: Münchener Digitalisierungszentrum

3.4 ProBok

Databáze ProBok vznikla jako společný projekt dvou švédských institucí: univerzitní knihovny v Uppsale a knihovny lundské univerzity. Záměrem této spolupráce bylo vytvořit provenienční a bibliografickou databázi sestávající z knižních exemplářů, které mají tyto knihovny ve svém vlastnictví. Dohromady se jedná o necelých 800 svazků. (Background and history, b. r.)

ProBok funguje na švédské národní platformě Alvin (Archives & Libraries Virtual Image Network), která slouží k dlouhodobému uchování a zpřístupňování digitalizovaných sbírek různých švédských institucí shromažďujících národní kulturní dědictví. Alvin je primárně spravován univerzitní knihovnou v Uppsale, která společně s univerzitní knihovnou v Göteborgu a knihovnou lundské univerzity tvoří jádro této platformy. (About Alvin, b. r.) Dále je do Alvinu člensky zapojeno dalších 14 kulturních institucí, jako je například Městská knihovna ve

Västerås, Hudební a divadelní knihovna či knihovna Linného univerzity (Members, b. r.).

O tehdy nově vznikající databázi ProBok přednášely v roce 2010 na konferenci *Book Culture from Below*, pořádanou mezinárodní společností SHARP (The Society for the History of Authorship, Reading and Publishing), Helena Strömquist z knihovny Lundské univerzity a Maria Berggren z knihovny Uppsalské univerzity.

Hlavním cílem tohoto projektu bylo podle nich rozvinutí dvou švédských národních databází zaměřených na knižní vazby a s nimi související provenience raných tisků. Z toho přirozeně vyplývá i další cíl, tj. zpřístupnění informací o historických knižních exemplářích, a to nejen badatelům v oblasti historie a knižní kultury, ale i širší veřejnosti. Za dlouhodobější cíle považují autorky vytvoření národní databáze napojené na švédský online katalog LIBRIS a zkatalogizování kompletní sbírky raných tisků uložených ve švédských knihovnách. Tato databáze by měla také pomoci nahlížet na knihy nejen jako na literární díla, ale chápat je i z hlediska knihovědného, tedy jakožto historické hmotné artefakty. (Strömquist, 2010)

K databázi bylo vytvořeno také mnoho doprovodných materiálů, které mají sloužit jako informační zdroje či jako pomůcky pro vyhledávání. Na stránkách Alvinu lze takto vyhledat například množství indexů, závěrečnou zprávu z projektu⁶ či dokument obsahující kompletní databázovou terminologii⁷. Tyto dokumenty, které poskytují podrobnější informace o databázi ProBok, jsou však bohužel dostupné pouze ve švédštině.

3.4.1 Vyhledávání v databázi⁸

Dotaz je možné zadat buď manuálně do jednoduchého vyhledávacího řádku, nebo lze využít až čtyři vyhledávací pomůcky. První z nich je tabulka umožňující zadat konkrétní bibliografické informace (titul, jazyk, ProBok-ID apod.). U údajů země, jazyk, typ média a instituce jsou k dispozici rozbalovací seznamy

---

⁶ Závěrečná zpráva: <http://www.alvin-portal.org/alvin/attachment/document/alvin-record:102921/ATTACHMENT-0029.pdf>

⁷ Terminologie databáze ProBok: <http://www.alvin-portal.org/alvin/attachment/document/alvin-record:102921/ATTACHMENT-0028.pdf>

⁸ Vstup do databáze ProBok: <http://probok.alvin-portal.org/alvin/home.jsf>

a našeptávač. V rámci vyhledávání bohemikálního materiálu jsem ze seznamu zemí vybrala Česko a systém poté zobrazil osm výsledků.

Result 1 - 8 of 8

1.
ProBok Id: 323
Homerus (Author)
Poetarvm omnivm secvlorvm longe principis Homeri, omnia qvae qvidem extant opera, Graece, adiecta versione Latina ad verbvm, ex diuersis doctissimorum uirorum translationibus concinnata, & difficiliorum thematum explicacione marginibus hinc inde ubi opus uidebatur adspersa, ut Græcæ linguę tyronibus, uel citra uiuā præceptoris uocem, cognoscere iam atq; conferre doctissima poetæ huius scripta liceat. Accessit quoq; autoris uita, & instructissimus rerum uerborumq; memorabilium index.
Basileæ per Nicolaum Bryling. & Bartholomæum Calybæum. Anno M. D. LI. 1551
Kulturarvet Uka Bokband 1500-t. Tyskland fol. 15

2.
ProBok Id: 337
Cornejo, Pedro 1566 - 1618 (Author)
Historia de las civiles gverras y rebelion de Flandes, recopilada, emendada, y añadida en esta vltima edicion hasta la fin del anno de ochenta. Dedicada a la s. c. r. m. de la emperatriz donna Maria, por el licenciado Pedro Cornejo.
En Praga en casa de Gorge Nigrin. Anno: M. D. LXXXI. 1581
Kulturarvet Uka Bokband 1500-t. Österrike 4 Tidigare uppst.: Obr. Si:91

3.
ProBok Id: 3
Heerbrand, Jakob 1521 - 1600 (Author)
Compendivm theologiæ methodi qvæstionibvs tractatum a Iacobo Heerbrando ... Idem à Martino Crvsió, vtrivsqve lingvæ in eadem academia professore, Græcè versum.
Witebergæ excudebant hæredes Joannis Cratonis, anno 1582. 1582
Kulturarvet Uka Obr. 49:202

4.
ProBok Id: 151
Schwenckfeld, Caspar 1563 - 1609 (Author)
Stirpium & fossilium Silesiæ catalogvs. In quo præter etymon, natales, tempus; natura & vires cum varijs experimentis assignantur: concinnatus per Casparvm Schvvenckfelt, reip. Hirsbergensis phys. ordinar. Cvm indice remediorvm.
M. DC. Lipsiæ, impensis Davidis Alberti bibliopolæ Vratislauensis. Cum gratia & priuilegio sacr. reg. maiest. [Kolofon:] Lipsiæ, imprimebat Michael Lantzenberger anno M DC. 1600
Kulturarvet Uka Bokband 1600-t. Tyskland 1.

Obr. 6: Ukázka výsledků vyhledávání podle země: Česko. Zdroj: ProBok

Dalšími třemi pomůckami jsou indexová vyhledávání osob, institucí a míst. Nevýhoda těchto indexů je, že je vždy nutné znát alespoň část jména hledané osoby či instituce (resp. názvu místa), neboť zde není k dispozici procházení kompletního, např. abecedního, seznamu. Dále je nutné znát preferovanou podobu konkrétního jména či názvu (např. město Praha je třeba vyhledávat v podobě Prag). Vyhledané indexové položky lze přidat do vyhledávacího řádku, kde je možné je kombinovat pomocí booleovských operátorů. Seznam výsledků lze zobrazit buď ve formě seznamu, nebo dlaždicově, a lze jej řadit podle relevance, roku, názvu díla, nebo

jména autora. Na levé straně jsou k dispozici možnosti filtrování, např. podle země či jazyka.

Jednotlivé záznamy obsahují kromě bibliografických dat také podrobné údaje o vazbě a provenienci informace týkající se daného exempláře, k dispozici je také odkaz na příslušný záznam v databázi Libris. Součástí záznamů jsou rovněž kvalitní digitální fotografie zobrazující knižní vazbu, a to nejen z pohledu zepředu, ale i její zadní desku, hřbet, ořízky, popř. i titulní stranu nebo jiné listy obsahující informace o proveniencích. V některých případech je k dispozici také digitalizát tužkového obtahu motivu vazby.

The screenshot shows the ProBok database interface. On the left, there is a navigation bar with links: « Return », « Previous record », Next record », and New search ». Below this, the ProBok ID is 605. The main content area is divided into two sections: 'Bibliographic information 1' and 'Bookbinding description'. The bibliographic information section contains the following text: 'Brahe, Tycho, 1546-1601 (Author)', 'Tychonis Brahe astronomiae instauratae progymnasmatum. Quorum hæc prima pars de restitutione motuum solis et lunæ stellarumque inerrantium tractat. Et præterea de admirandâ nova stella anno 1572 exortâ luculenter agit. Præmissa est authoris vita.', 'Typis inchoata Vraniburgi Daniæ. Absoluta Præagæ Bohemiarum M. DC. III. 1603', '[8] [8] 9-112 01-028 [1] 112 (eg. 113)-822 [12] s. ; 4:0', 'Printing place: Uranienborg, Prag', 'Printing year: 1603', 'Lunds universitets bibliotek: Universitetsbiblioteket L ÅLDRE SAMLINGEN Utl Astron Saml ProBok ml', and a link to 'Libris »'. The bookbinding description section contains the following information: 'ORIGIN', 'Geographical origin: Mellaneuropa', 'Date: contemporary binding, 1603-?', 'BINDING', 'Size: 25 x 198 x 80', 'Binding form: European binding, full binding, spine with 5 bands (genuine bands)', 'Binding technique: in-board binding, tight-back, häftad på bandsRyggöverdrag:white calfskin (alum-tawed)', 'Board material: wood', and 'Band title: hand-written on spine: DE Restitutione motuum Solis et lunæ stellarumq inerrantium tractat[?] | [?] Tichonis Braese | [?]'.

On the right side of the interface, there are several photographs of the book's binding. The top photograph shows the front cover of the book, which is made of wood with metal corner protectors. Below this, there are several smaller photographs showing different views of the book's binding, including the spine, the endpapers, and the inner structure of the binding.

Obr. 7: Ukázka části záznamu z databáze ProBok. Zdroj: ProBok

3.5 British Library: Database of Bookbindings

Tato databáze slouží k vyhledávání knižních vazeb ze sbírky Britské knihovny. Obsahuje informace o vybraných západoevropských vazbách datovaných od 15. století až po současnost. Britská knihovna v tomto směru spolupracuje s nizozemskou Královskou knihovnou, která do databáze přispívá

vzácnými holandskými vazbami. Počítá se s tím, že do databáze budou postupem času přidávány další záznamy, včetně vazeb, které jsou původem z mimoevropských oblastí, jako je například Asie, Afrika či Blízký východ. (Database of Bookbindings, b. r.)

V současné době je tato databáze v procesu vývoje, a některé záznamy jsou proto nekompletní. Stejně tak není pokryt plný rozsah sbírky Britské knihovny. Digitalizáty byly zhotoveny pouze u těch vazeb, kterým to dovozoval jejich fyzický stav. Technická data u jednotlivých záznamů jsou poskytována na základní úrovni, aby byly informace srozumitelné i pro neoborníky. (Introduction, b. r.)

K březnu 2021 obsahovala databáze přes 11 tisíc záznamů. I přes to, že úvodní webová stránka databáze uvádí informaci o tom, že knihovna zpřístupňuje vazby datované od 15. do 21. století, jsou zde k nalezení i mnohem starší exempláře. Nejstarším z nich je vzácný, nebývale zachovalý Evangeliář sv. Cuthberta ze 7. století. Na druhé straně tohoto spektra se nachází množství uměleckých vazeb 19., 20. i 21. století. Mezi nejmladší zpřístupněné vazby patří mnoho unikátních děl současných britských knihařů, jako je například Paul Delrue, Mark Cockram či Angela James, ale nalezneme zde také několik knižních vazeb z dílny Františka Jelínka, manželů Krupkových, Jana Soboty či Jiřího Sedláčka. Databáze obsahuje též několik bohemikálních knižních vazeb z období novověku. Jako příklad můžeme uvést liturgickou knihu s názvem *Agenda Česká, to gest Spis o Ceremonijch a pořádcých Cýrkewnijch* z konce 16. století (signatura c65g12).

- print
- home
- site search
- back
- search tips
- Latest results list

Standard size image

Click on the image again for maximum magnification. Note the maximum magnification may take several minutes to download

Image copyright © The British Library Board

Shelfmark	c65g12
Held By	BL
Country	Czechoslovakia
Period	16c
Cover Material	Calf
Decorative Technique	Tooled in blind; Panel stamp in blind
Style	Panel design; Protestant reformers; Religious miscellaneous; Dated
Edges	
BookBinder	
Owner	
Author	Liturgies
Title	Agenda Czeská, to gest spis o Ceremonijch a pořadcých Cýrkewnijch, kterak se slowem Božijm a swátostmi Krystowými, lidu w Králowstwij Českém [Lutheran Churches in Bohemia]
Place of Publication	Lipsste
Date of Publication	1581
References	
Notes	Wooden boards. 2 pins protrude from fore edge of upper board. Traces of 2 pairs of clasps. Ink ms notes throughout text. Macchi states; The panel stamp does not seem of German tradition. Is it Czech? There appears to be the date 1687 over the head of the head and shoulders figure in the panel.

print

Obr. 8: Příklad záznamu z databáze British Library. Zdroj: British Library Database of Bookbindings

3.5.1 Vyhledávání v databázi

Vyhledávání je zde primárně založeno na údajích, jimiž jsou popisovány jednotlivé záznamy, resp. na kategoriích, do kterých tyto údaje spadají. Patří mezi ně signatura díla, země původu, století vzniku, materiál knižního pokryvu, barva, technika výzdoby, umělecký styl, zdobení ořízky, jméno knihvazače, vlastnická značka, autor díla, název, datum a místo vydání (mohou se lišit od data a místa zhotovení knižní vazby) a nakonec různé poznámky ke knize či vazbě, které lze vyhledávat pouze pomocí klíčových slov či jednoduchého vyhledávání. Jedná se například o detaily exemplářů s podobným typem vazby, odkazy na zdroje

poskytující podrobnější data o konkrétní vazbě, detailnější informace o sponách, deskách, copyrightu apod. (About the Records, b. r.)

Databáze umožňuje dva základní typy vyhledávání. Prvním z nich je vyhledávání pomocí klíčových slov, které funguje na principu prostého vyhledávacího řádku, do něhož je možné zadat libovolný termín z jakékoliv části záznamu, tedy například údaj z názvu, jméno autora, zemi vydání či signaturu. Uživatelem zadané termíny se však musí přesně shodovat s termíny uvedenými u záznamů. Použití vyhledávání pomocí klíčových slov je vhodné zejména pokud chce uživatel vyhledat termín z kategorie označené u záznamů jako Poznámky (Notes); ty totiž nelze, jak již bylo zmíněno výše, vyhledávat pomocí pokročilého vyhledávání. Stejným způsobem funguje také použití jednoduchého vyhledávacího řádku (tzv. Quick search), který se nachází na úvodní straně webu databáze. (Search tips, b. r.)

Druhou možností je použití pokročilého vyhledávání.⁹ Jedná se o tabulku sestávající z devíti kolonek, přičemž každé z nich je přiřazena jedna z popisných kategorií (knihař, vlastnická značka, země, materiál, barva, ořízka, dekorační technika, styl, období). U každé z těchto kolonek se nachází rozbalovací seznam, ze kterého lze vybrat požadovaný termín či atribut z příslušné kategorie a následně jej zahrnout do vyhledávání. U obou typů vyhledávání lze dotazy zpřesňovat pomocí booleovských operátorů, které zde mají klasickou podobu AND a OR, jen operátor NOT má v této databázi podobu znaménka mínus. Fráze je nutno zapisovat pomocí dvojitého uvozovky. Podporováno je také použití hvězdičky jako zástupného znaku. Na webových stránkách databáze je k oběma těmto typům vyhledávání dostupný podrobný návod. Databáze nabízí také možnost procházet rejstříky kategorií obsažených v tabulce pokročilého vyhledávání. Zajímavým nástrojem je též tzv. Galerie (Gallery), která funguje jako generátor náhodného výběru pětadvaceti knižních vazeb. Vyhledávání v této databázi má bohužel tu nevýhodu, že nalezené výsledky není možné nijak řadit. U vyhledávání pomocí klíčových slov je pouze možné zvolit, zda budou výsledky zobrazeny dlaždicově, nebo v podobě seznamu.

Vyhledávání bohemikálních exemplářů jsem provedla pomocí pokročilého vyhledávání; v seznamu zemí jsem vybrala „Czech Republic“ a „Czechoslovakia“,

---

⁹ Pokročilé vyhledávání v databázi British Library dostupné zde: <https://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/AdvanceSelection.aspx>

kteře se automaticky spojily operátorem OR. Systém zobrazil 42 záznamů. Abych mohla seznam výsledků vidět v dlaždicovém uspořádaní, zadala jsem tento dotaz („Czech Republic“ OR „Czechoslovakia“) do kolonky vyhledávání pomocí klíčových slov.

Obr. 9: Ukázka výsledků vyhledávání: "Czech Republic" OR "Czechoslovakia" ve vyhledávání pomocí klíčových slov. Zdroj: British Library Database of Bookbindings

Jednotlivé záznamy sestávají z výše zmíněných popisných údajů a z obrazového materiálu. Tím je zpravidla jedna fotografie konkrétní vazby. Ve většině případů se jedná o přední desku. Některé záznamy obsahují také fotografii zadní desky, hřbetu, ořízky, titulní strany či provenienčního štítku. Tužkové obtahy slepotiskových vzorů nejsou součástí záznamu. Na stejné fotografii s vazbou bývá ve většině případů zobrazeno také pravítko pro orientační srovnání velikosti. Každá fotografie je opatřena vodoznakem Britské knihovny.

3.6 CERL

Consortium of European Research Libraries (CERL) je jednou z vědeckých institucí, která hraje významnou roli v oblasti evropské knižní kultury. Tato instituce byla oficiálně založena v roce 1994 a její název by se dal do češtiny přeložit jako Konsorcium evropských vědeckých knihoven. Snahou tohoto společenství je sdílet mezi vědeckými knihovnami odborné znalosti a zdroje, a umožnit tak přístup k historickým knižním exemplářům, a také zlepšovat možnosti uchovávání a využívání knižního kulturního dědictví Evropy. Služby, které CERL poskytuje, využívají ve svých profesích především knihovníci pracující s rukopisy či starými tisky, archiváři nebo vědečtí pracovníci. (About CERL, 2021)

Podporu evropského tištěného a rukopisného dědictví uskutečňuje toto společenství především prostřednictvím mezinárodní spolupráce s dalšími oborově příbuznými institucemi, čímž vytváří rozsáhlou síť organizací spjatých s ochranou kulturního dědictví, které i díky tomuto partnerství mohou mezi sebou organizovaně sdílet své znalosti, zkušenosti a zdroje. V současné době má sdružení 292 členů, mezi nimiž je i Národní knihovna České republiky nebo Knihovna Národního muzea (List of Members ..., 2021). CERL také spravuje své dílčí databáze a významně se tak podílí na zpřístupňování kvalitních digitálních zdrojů a nástrojů, které využívají moderní technologie. Dále pořádá různé tematické semináře a workshopy, v jejichž rámci vydává speciální tištěné publikace, a zapojuje se též do různých projektů. (Promoting Europe's cultural..., 2021)

Aktivity společenství jsou rozděleny mezi deset odborných pracovních skupin, zaměřujících se například na inkunábule, rukopisy, vazby, vytváření standardů pro popis provenienčních znaků či digital humanities. (Working Groups, 2020).

3.6.1 Book Binding Working Group

Co se týče studia knižní vazby, nejvýznamnější skupinou je v tomto směru Pracovní skupina pro knižní vazbu, jež má v současnosti 24 členů a sdružuje přibližně pět desítek evropských a severoamerických projektů, které spojuje téma knižní vazby. Jako příklady můžeme uvést knihařský portál ibookbinding.com, z Finska sbírku Jarla Pousara, německou Einbanddatenbank, polské sbírky knižních vazeb, švédskou databázi ProBok, databázi knižních vazeb Britské knihovny,

sbírku univerzitní knihovny v americkém George Townu a mnoho dalších, včetně několika knihovědných výkladových slovníků, jako je například Language of Bindings spadající pod londýnské výzkumné centrum Ligatus. Z hlediska této pracovní skupiny si společenství klade za cíl vytvoření společného přístupového bodu k informacím z oblasti knižní vazby, a to jednak prostřednictvím vzájemné spolupráce mezi projekty, jednak podporou užívání jednotných standardů pro popis knižních vazeb, a dále také skrze informování dalších podobných projektů o práci CERLU. (Book Binding Working Group, 2021)

3.6.2 Material Evidence in Incunabula¹⁰

Díličí databáze MEI slouží k vyhledávání informací o provenienci evropských inkunabulí (tj. raných tisků 15. století). Je napojena na britskou databázi ISTC (Incunabula Short Title Catalogue), z níž čerpá bibliografické záznamy. Databáze zpřístupňuje informace o více než 57 tisících knižních exemplářů, téměř 22 tisících jejich někdejších majitelů a 485 institucionálních vlastnicích (Database statistics, 2015). Součástí MEI jsou tři přidružené databáze; první z nich, Owners of Incunabula, shromažďuje jména osob a institucí. Díky této databázi má uživatel k dispozici odkazy na všechny exempláře vlastněné vyhledávanou osobou či korporací, což umožňuje rekonstruovat rozptýlené sbírky. Zeměpisné oblasti jsou sdruženy v databázi Geographic Regions. K dispozici je mapa institucí, jejichž sbírky jsou zaznamenány v MEI. Třetí databáze, Holding Institutions, obsahuje jména knihoven zahrnutých v databázích MEI a ISTC. Material Evidence in Incunabula shromažďuje také doklady o exemplářích, o nichž se díky jejich zdokumentování ví, že na určitém místě v určité době existovaly, ale do dnešního dne se nedochovaly. (Material Evidence in Incunabula, 2015)

Vyhledávat zde lze buď pomocí jednoduchého příkazového řádku, nebo procházením abecedního rejstříku, který je rozdělen do následujících kategorií: vlastnické instituce, provenienční jména a signatury. Pomocí funkce Bookmark má uživatel možnost preferované položky označit, a vytvořit si tak složku vlastních vybraných záznamů. Zároveň je možné prohlížet historii vyhledávání. Jednotlivé záznamy obsahují podrobná bibliografická data a dostupné provenienční informace. Jejich součástí není doprovodný obrazový materiál. Bohemikální

---

¹⁰ Vstup do databáze MEI: https://data.cerl.org/mei/_search

materiál lze vyhledat například zadáním slova „Prague“ do vyhledávacího řádku. Systém v tomto případě zobrazí 81 záznamům jejichž obsah je provenienčně spjat s tímto městem.

The image shows a search results page with four entries, each enclosed in a dashed box with a bookmark icon in the top right corner. The entries are:

- Theocritus :**
Idyllia [Greek]. Add: Hesiodus: Opera et dies [Greek]
[Milan : Bonus Accursius, about 1480]. – 4°. – ISTC it00143000
Prague, National Library of the Czech Republic (CZ). – XLII. E. 19 [02127813]
- Alphabetum divini amoris**
[Basel : Johann Amerbach, not after 1491]. – 8°. – ISTC ia00528000
Koninklijke Bibliotheek - Nationale Bibliotheek van Nederland (NL). – KW 150 D 12 [02100802]
- Berakhot. Comm: Solomon ben Isaac, Maimonides and Mordecai ben Hillel. With Tosafot, Piske Tosafot**
Soncino : Joshua Solomon Soncino, 19 Dec. 1483. – f°. – ISTC it00015080
Oxford, Bodleian Library (GB). – Opp. fol. 583 [02123481]
- Biblia [Czech]**
Prague : [Printer of the 1488 Bible (Johann Kamp?)] for Johann Pytlík, Johann? Severin, Johann von Störchen, and Matthias vom weissen Löwen, Aug. 1488. – f°. – ISTC ib00620000
Cambridge, University Library (GB). – BSS.233.A88.1 [00558562]

Obr. 10: Ukázka výsledků vyhledávání po zadání hesla "Prague" do jednoduchého vyhledávacího řádku. Zdroj: *Material Evidence in Incunabula*

Cambridge MA, Harvard Library, Houghton Library (US): Inc 9468.5

ISTC No.	jj00138000	
Author	Jacobus de Voragine	
Title	Legenda aurea sanctorum, sive Lombardica historia [Czech] Pasionál čili Knihy o životech svatých	
Imprint	Prague : [Printer of the 1488 Bible (Johann Kamp?)], 21 & 31 July 1495	
Format	f ^o	
Language	Czech	
GW No.	GW M11555	full ISTC record
Subject	Hagiography	
Keywords	literature devotional; liturgy; translation	
Period	medieval	

Description of Copy

Copy Id	02125571
Holding Institution	Cambridge MA, Harvard Library, Houghton Library (US)
Shelfmark	Inc 9468.5
Note	Record created by John Lancaster.
Copy History	Unidentified inscription on front pastedown at upper left, possibly a name; not identifiable with any provenance. [19th century]
Physical Description	Leaves a1-4, b10, c1, 9-10, d2 and 9, e4, ff1-6, and gg1-6 wanting; h10, m3 and 6, n6, and p2 mutilated, affecting text.
Size of leaves	280 × 183 mm
Copy Features	Incomplete
Support material (book)	Paper
Source	Walsh 1271

Provenance 1495 - 1510

Area	Europe, Northern
Time period	1495 - 1510
Provenance name	<i>Anonymous rubricator, 1495-1510</i> [Person; Rubricator] (Male)
Provenance Type	Decoration
Rubrication	Yes
Pen initials	Yes
Rubrication note	Initials, paragraph marks, and underlinings added in red. (15th-early 16th century.)
Certainty	The recording of this evidence is considered certain

All Copies

Cambridge MA, Harvard Library,
Houghton Library (US): Inc 9468.5

Wien, Österreichische
Nationalbibliothek (AT): Ink 17.E.5

Obr. 11: Ukázka části záznamu z databáze MEI. Zdroj: *Material Evidence in Incunabula*

3.6.3 CERL Provenance Digital Archive¹¹

Kvůli patrnému nárůstu zájmu členů CERLu i odborné veřejnosti o studium proveniencí byla vytvořena databáze Provenance Digital Archive (PDA), která poskytuje uživatelské prostředí pro záznam provenienčních informací o předchozích vlastnících konkrétního exempláře. Do této služby, fungující na platformě Arkyves, je možné se přihlásit přes Facebook, Google nebo ORCID a následně zveřejňovat vlastní evidenční záznamy, komentovat příspěvky ostatních uživatelů či například žádat o pomoc s určením proveniencí u svého nahraného dokumentu. (Provenance Information, 2020)

V této databázi lze za použití jednoduchého příkazového řádku vyhledávat mezi více než devíti sty záznamy, které lze následně řadit a filtrovat. Jednotlivé záznamy sestávají z obrazového materiálu, kterým je fotografie daného provenienčního znaku (např. vpisku v knize, exlibris či celé vazby) a z příslušných

¹¹ Přístup do databáze PDA: https://www.arkyves.org/r/section/him_CERLPDA/

popisných údajů. Fotografie jsou nahrávány ve vysokém rozlišení, které umožňuje jejich kvalitní přiblížení. Součástí každého záznamu je také trvalý odkaz.

3.6.4 Heritage of the Printed Book Database

HPB, dřívějším názvem Hand Press Book Database, je další z dílčích databází CERLu. Jedná se o stále rostoucí sbírku záznamů z katalogů hlavních evropských a severoamerických vědeckých knihoven, pokrývajících oblast evropského tisku mezi lety 1455 až cca 1830. Tuto databázi využijí nejen knihovníci, ale i širší veřejnost s odborným zájmem o historicko-knihovědné obory. Její obsah je tvořen 59 institucemi z 25 států včetně Národní knihovny České republiky. (HPB Database, 2021)

V databázi je možné vyhledávat buď pomocí jednoduchého, nebo pokročilého vyhledávání,¹² které uživatelům nabízí mnoho kategorií, v jejichž rámci mohou formulovat své dotazy. V této nabídce je např. název díla, jméno autora, místo tisku či zdroj katalogizace. Dále je možné určit, zda budou výsledky řazeny podle jména autora, názvu, roku vydání či relevance. Hledání lze omezit na typ díla (knihy, mapy, hudebniny, sochy, mikrofiše, periodika, články) a je také možné si ze seznamu institucí vybrat, které z nich budou prohledávány. Bibliografická data u jednotlivých záznamů jsou doplněna o lokační údaje a odkaz na lokální záznam. Kromě výchozího zobrazení bibliografických dat je k dispozici také formát MARC 21. Záznamy jsou bez obrazového materiálu.

---

¹² Přístup k pokročilému vyhledávání v databázi HPB: https://gso.gbv.de/DB=1.77/SET=6/TTL=11/ADVANCED_SEARCHFILTER

search history	shortlist	full title	1 2 next last go to <input type="text"/>
results	search [and] ([PUB] publisher, publishing place (keywords))	Prague	11 hits
restrict		\9001 B	
restrict		\9004 CZE	
restrict		\9005 CZ	
hide hints			
filter			
Form of publication			
Language			
Country			

1. Kronyka česká. : [W. Praze u Seweryna a Ondi. Kubsse z Ziepnow] 1541. Hájek z Libočan, Václav. - [Prague? : Jana Ferdynanda z Ssenfeldu, 1819]
2. Druhy djí biblí totizto Nowy Zakon. Podle stareho obecneho latinskeho textu Prague : Slawku Czesk. Impr, 1769
3. Česká grammatyka. [Grammaire bohémienne, publiée avec la permission de Mgr. de Harrach, archevêque de Prague.] [Texte imprimé] Prague : imp. académique, 1643
4. Práva městská Královstwj Českého Anno Domini M. D. LXXIX. Bohemia (Czech Republic). - [Prague : S. A. z Veleslavina, 1618]
5. Vita Christi : historie pana a spasitele nasého Gezu Krysta, Bozjho a Panny Marye Syna ... Mathesius, Johann. - [Prague? : s.n.], leta Páně 1596
6. Pithartsteho / Luternanseho / a ginych nowotnych. Plasst, Chodcowski. - [Prague] : [s.n.], 1588
7. Apologia, to gest : obrana / proti neduwodnea nestrudme odpowedi Sylwia Uberyna .... [Prague] : [s.n.], M.D.LXXX.VII [1587].
8. Formy a notule listuow wsseliyákych gichž stawowé w tomto Králowstwij Českém wuobec pořijwagij : při tom také gest wytisštěn Tytulárz stawuow duchownjino y swětského ... Melantrich z Aventina, Jiří. - [Prague : Jiří Melantrich z Aventina], MDLvi [1556]
9. Biblij česká ... M.D.XLIX. [Colophon: Letha Panie tisycyho, pietisteho, cztyřidcátého dewátého we Czřtwrtek przed Kwietnau Nedielj tento Stary y Nowy Zákon ... wytisštěn gest w Mensšym Měště Pražském v Bartholomége Netholického s ... nákladem téhož Bartholomége, a Giřijka Melantricha]. [[Prague, 1549]]
10. Kronyka česká. Hájek z Libočan, Václav. - [Prague, 1541]

Obr. 12: Ukázka výsledků vyhledávání v databázi HPB: hledaný výraz: „Prague“, použité filtry: forma publikace: kniha; jazyk: čeština; země: Česká republika. Zdroj: Heritage of the Printed Book Database

3.6.5 CERL Thesaurus¹³

Jedná se o užitečný vyhledávací nástroj, obsahující informace o jménech osob, korporací či například o místech tisku, jež se nacházejí v knihách tištěných do poloviny devatenáctého století. Jeho součástí jsou i nepreferované podoby pojmů, jako jsou latinské či cizojazyčné formy jmen. Tyto soubory jmenných a věcných autorit dodávají do tezauru externí instituce zapojené do tohoto projektu, a dohromady tak tvoří jednotné vyhledávací prostředí pro autoritní záznamy z oblasti historických tisků. (CERL Thesaurus, b. r.) V současnosti zpřístupňuje tezaurus přes 1 400 000 záznamů (Database statistics, b. r.). Soubory z České republiky, což je nyní cca 350 záznamů, poskytuje tezauru databáze Provenio (Files in the..., 2021).

Prostředí tezauru je velmi podobné databázi MEI. Opět zde lze buď vyhledávat pomocí jednoduchého vyhledávacího řádku, nebo procházet jeden z pěti abecedních rejstříků (osoby, korporace, tiskaři/vydavatelé, místa, provenienční jména). U tezauru je rovněž možné prohlížet historii hledání nebo preferované záznamy označit pomocí funkce Bookmark.

¹³ Vstup do tezauru CERL: https://data.cerl.org/thesaurus/_search

3.7 Language of Bindings

Užitečnými pomůckami ke studiu knižní vazby jsou také různé tezaury a slovníky. Jedním z nich je projekt Language of Bindings¹⁴ (LoB), za jehož vznikem stojí výzkumné centrum Ligatus, spadající pod Uměleckou akademii v Londýně (University of the Arts London). Cílem tohoto online tezauru je pomoci všem, kteří pracují s historickými knižními vazbami, ve vyhledávání definic odborných termínů z oblasti knižní vazby. Tezaurus je sestaven tak, aby v něm bylo možné nalézt i takové pojmy, pro které existuje v rámci jazyka více slovních označení. Do budoucna se počítá také s přidáním doprovodného obrazového materiálu a s překladem prozatím pouze anglickojazyčného tezauru i do dalších jazyků. Mezi podobné projekty, co se slovníků a tezurů týče, patří například Glossary of Bookbinding Terms dostupný na knihařském webu Red Eye¹⁵, Glossary of Binding Terms z konzervačního oddělení americké University of Florida, dostupný na webu Book Arts Web¹⁶, či Glossary Of Book Terms na stránkách knižního internetového obchodu Alibris¹⁷. (Book Binding Working Group, 2021)

V tezauru LoB lze vyhledávat třemi způsoby. Prvním z nich je jednoduché vyhledávání, které umožňuje hledat požadovaný termín pomocí zadání klíčového slova do prostého příkazového řádku. Druhou možností je procházení abecedního seznamu pojmů. Tato tabulka obsahuje kromě sloupce s preferovanými termíny také sloupec uvádějící u některých pojmů jejich alternativní, nepreferovaná označení. Posledním způsobem je procházení hierarchické struktury, do níž jsou uspořádány všechny termíny z tohoto tezauru. Základnu této struktury tvoří osm kategorií (actors, attributes, features, materials, objects, places, symbolic objects, techniques), které se rozvětvují na hierarchicky nižší pojmy (např. techniques – printing – relief printing – blocking). Po rozkliknutí vybraného termínu se objeví záznam, obsahující jeho definici, preferovanou podobu a pozici v hierarchické struktuře. Každý záznam je opatřen unikátním URI identifikátorem a v některých

---

¹⁴ Domovská stránka LoB s příkazovým řádkem pro jednoduché vyhledávání: <https://www.ligatus.org.uk/lob/>

¹⁵ Red Eye: Glossary of Bookbinding Terms: <https://www.redeye.co.nz/gla-e.htm>

¹⁶ Book Arts Web: Glossary of Binding Terms: <http://www.philobiblon.com/gbwarticle/bindterm.htm>

¹⁷ Alibris: Glossary Of Book Terms: <https://www.alibris.co.uk/glossary/glossary-books>

případech je dostupný též odkaz na příslušný termín v Tezauru umění a architektury amerického výzkumného institutu Getty. (About LoB, b. r.)

3.8 Provenio

Jeden z projektů, které vytvářejí badatelské prostředí pro studium proveniencí, vznikl pod vedením Národního muzea také v České republice. Provenio, databáze vlastníků historických a moderních knižních sbírek a provenienčních záznamů v knihách, existuje od roku 2012. Tehdy se jednalo o tříletý projekt s podnázvem *Metodika výzkumu knižních proveniencí*. Od roku 2018 na něj navazuje další projekt, *Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách*, jehož ukončení je plánováno na rok 2022. (Virtuální rekonstrukce..., b. r.)

Na tomto novém projektu se podílí konsorcium Národního muzea, Národní knihovny ČR a Národního památkového ústavu. Jeho partnery jsou Vědecká knihovna v Olomouci, Židovské muzeum v Praze, Národní galerie Praha a Severočeské muzeum Liberec. Cílem tohoto projektu je rekonstruovat formou pěti výstav (čtyř fyzických a jedné virtuální), doplněných o odborné články a monografie, provenienčně bohemikální exempláře, jež se nacházejí v různých českých i zahraničních knihovnách. Kromě tohoto vznikl projekt také proto, aby podporoval činnost menších, např. zámeckých či muzejních knihoven, jež jsou důležitými přispěvateli do databáze. V současné době pro ně za tímto účelem vzniká online formulář, pomocí něhož mohou své sbírky do databáze postupně přidávat. Dalším výstupem projektu bude kromě inovace již existující databáze Provenio také vizualizace provenienčních celků v podobě virtuální mapy. (O projektu, b. r.)

4 Srovnání jednotlivých projektů

Německá databáze Einbanddatenbank zpřístupňuje pouze tužkové obtahy knižních vazeb, jedná se proto spíše o katalog knihvazačského nářadí. Její obsah vychází z historických kolekcí obtahů nejen se sbírek Berlínské státní knihovny, jež je jejím zřizovatelem, ale i z fondů jiných institucí. Webové stránky této databáze disponují moderním, na první pohled příjemně působícím designem. Uživatelům je k dispozici jak jednoduché, tak pokročilé vyhledávání nástrojů a dokumentů o kulturních objektech. Jednou z jejích hlavních součástí je také hierarchicky členěný tezaurus motivů, který obsahuje jak preferované, tak i nepreferované termíny, avšak pouze v němčině. Právě jazykové rozhraní je jednou ze slabších stránek této databáze. Je zde sice možnost volby mezi němčinou a angličtinou, ale většina textu, včetně velmi podrobné nápovědy k vyhledávání, přeložena není. Základní orientace proto může být, dle mého názoru, obtížná pro uživatele, kteří tento jazyk neovládají. V databázi také chybí funkce našeptávače či rejstříku, který by usnadnil vyhledávání, a zároveň zde není možnost prohlížení historie. Výsledky hledání lze řadit i filtrovat, uživatel též může procházet jednotlivé sbírky. Součástí záznamů jsou digitalizáty tužkových obtahů, a to většinou ve vyhovující kvalitě, opatřené navíc měřítkem pro ilustraci reálné velikosti motivů. K dispozici je vždy také trvalý odkaz. Databáze je významnou pro studium bohemikálních knižních vazeb především díky celoživotnímu dílu Ernsta Kyrisse.

Digitální databáze knižních vazeb Univerzitní a městské knihovny Kolín nad Rýnem je realizována oproti EBDB na starších, avšak dobře přehledných webových stránkách. Jazykové rozhraní lze přepnout do angličtiny, pouze data popisující jednotlivé vazby zůstávají v němčině. Databáze disponuje mnoha užitečnými funkcemi. Kromě jednoduchého a pokročilého vyhledávání je to možnost procházení několika rejstříků, historie vyhledávání, zobrazení všech digitalizátů či slovní mraky. Nenachází se zde nápověda pro vyhledávání. Záznamy lze řadit a filtrovat dle mnoha kritérií. Doprovodný obrazový materiál sestává buď z tužkových obtahů, nebo z fotografií celých vazeb, jejichž rozlišení umožňuje dostatečně kvalitní přiblížení. Záznamy disponují kvalitním popisem vazby, a uživatel má také možnost jejich uložení do oddělené složky. Během rešerše bohemikálního materiálu se mi v této databázi nepodařilo nalézt žádné odpovídající záznamy.

Bavorská státní knihovna vlastní největší sbírku německých knižních vazeb 15. a 16. století. Kromě této disponuje také mnoha dalšími historicko-knižními kolekcemi, jež jsou všechny začleněny do vyhledávacího rozhraní MDZ (Münchener Digitalisierungszentrum), které je propojeno s knihovním katalogem OPAC plus. Speciální kolekcí, zpřístupňovanou BSB, je sbírka luxusních knižních vazeb Prachteinbände, která disponuje vlastním vyhledávacím prostředím. Tato tři rozhraní jsou vzájemně propojena. Zvládnutí orientace v digitálním prostředí BSB pro mě nebylo snadné a v porovnání s ostatními projekty mi zabralo zdaleka nejvíce času. Vyhledávání v knihovním katalogu OPAC plus je dostupné také v angličtině, na rozdíl od databáze Prachteinbände, jež je k dispozici pouze v němčině. Ze všech tří vyhledávacích prostředí je však toto, dle mého názoru, uživatelsky nejpřívětivější. Použit zde lze jednoduché, pokročilé a fasetové vyhledávání, a k dispozici jsou též pomocné nástroje, jako je našeptávač, rozbalovací seznamy u pokročilého vyhledávání nebo nápověda. Informace o jednotlivých záznamech je možné exportovat do formátu pdf. Obrazový materiál sestává z digitálních fotografií vazeb. Po kliknutí na fotografii je uživatel přesměrován do náhledového okna MDZ, které se vyznačuje velmi vysokou kvalitou obrazu s možností detailního přiblížení. Samotné prostředí MDZ funguje na principu zadání dotazu do jednoho vyhledávacího řádku a následného řazení a filtrování výsledků. Ve sbírkách BSB je k nalezení mnoho exemplářů z bohemikálního prostředí, z naprosté většiny však nejsou součástí sbírek zaměřených na knižní vazby.

Co se týče švédské databáze ProBok, její webové stránky jsou v některých ohledech ne zcela funkční. Problémem zde není jejich zastaralý design, nýbrž nefunkčnost odkazů na stránky „Om ProBok“ a „ProBok-terminologi“, umístěných v zápatí. Z tohoto důvodu je získávání informací o tomto projektu poměrně složité. Nicméně, co se týká samotného vyhledávání, v tomto směru je databáze, dle mého názoru vyhovující. U jazykového rozhraní lze volit mezi švédštinou a angličtinou. Vybrané kategorie u pokročilého vyhledávání disponují jednou z pomocných funkcí: prohledáváním indexu a zobrazením seznamu nabízených pojmů. Vyhledané záznamy je možné zobrazit buď v podobě seznamu, nebo dlaždicového uspořádání. Jejich součástí je vícero digitálních fotografií knižní vazby (nikoliv jen přední deska), a také bibliografické i provenienční informace a trvalý odkaz. Obsah databáze tvoří také několik bohemikálních exemplářů.

Databáze knižních vazeb Britské knihovny rovněž nedisponuje moderními webovými stránkami, což je vyváženo tím, že tyto jsou pro uživatele poměrně přehledné a jednoduché. Využit lze buď vyhledávání pomocí klíčových slov, nebo pokročilého vyhledávání, jehož součástí jsou jednak indexy, a jednak rozbalovací seznamy s nabídkou konkrétních pojmů. K dispozici je také podrobná nápověda k vyhledávání. Nevýhodou je, že uživatel nemá možnost ovlivnit, jak budou výsledky řazeny, a také zde není přístup do historie vyhledávání. Zajímavou funkcí je tzv. Galerie, která nabízí ukázkou náhodně vybraných vazeb ze sbírky Britské knihovny. Jednotlivé záznamy obsahují kromě bibliografických informací také obrazový materiál v podobě většinou jedné fotografie, jejíž náhled není možné v prostředí databáze zvětšit. Knihovna zpřístupňuje i několik provenienčně bohemikálních exemplářů, a kromě historických knižních vazeb se tato databáze specializuje také na moderní umělecké vazby, mezi nimiž nechybí jména českých knihařů.

Kromě databází knižních vazeb byly v této práci popisovány také další projekty, které jsou s historickými vazbami úzce spjaty a pro studium proveniencí mají velký význam.

Mezi aktivity Konsorcia evropských vědeckých knihoven CERL patří mj. několik pracovních skupin. Jednou z klíčových je Pracovní skupina pro knižní vazbu (Book Binding Working Group), která sdružuje přibližně padesát tematicky příbuzných projektů, u nichž podporuje především jejich vzájemnou spolupráci. MEI (Material Evidence in Incunabula) je databází sloužící k vyhledávání informací o provenienci evropských raných tisků (včetně českých), což lze činit pomocí jednoduchého vyhledávání nebo procházením abecedního rejstříku. Součástí MEI jsou tři dílčí databáze a mapa institucí, jejichž sbírky databáze zaznamenává. Prostředím vhodným pro sdílení soukromých záznamů provenienčních značek je Provenance Digital Archive, jehož obsah tvoří registrovaní uživatelé, kteří zde mají také možnost podílet se na identifikování neznámých provenienčních údajů. Databáze HPB (Heritage of the Printed Book Database) zpřístupňuje na jednom místě záznamy z katalogů hlavních evropských a severoamerických vědeckých knihoven. Jejich součástí není doprovodný obrazový materiál, disponují však kromě bibliografických údajů také odkazem na příslušný lokální záznam. Užitečným nástrojem, spravovaným rovněž skupinou CERL, je tezaurus, obsahující preferovaná i nepreferovaná jména osob, institucí či

míst obsažených v historických tiscích. Obsah tezauru je tvořen externími institucemi a vyhledávání zde funguje velmi podobně jako u databáze MEI.

Podobným nástrojem je slovník Language of Bindings, který slouží k vyhledávání definic odborných termínů z oblasti knižní vazby. K jeho použití existují tři způsoby: jednoduché vyhledávání, prohlížení abecedního seznamu hesel nebo procházení hierarchické struktury podobné tezauru motivů v databázi EBDB.

V České republice vznikla pod vedením Národního muzea databáze Provenio, jejímž hlavním cílem je zpřístupnit uživatelům informace o provenienčně bohemikálních svazcích, které jsou v současné době roztroušeny po mnoha tuzemských i zahraničních paměťových institucích. Jejich pracovníci mají možnost přispívat do projektu svými sbírkami, a podílet se tak na vytváření jednotného vyhledávacího prostředí pro bohemikální knižní materiál.

5 Závěr

Kromě psaných či tištěných provenienčních údajů uvnitř historických tisků a rukopisů jsou nositelkami cenných informací o jejich původu také knižní vazby, pro které existují různé způsoby, jak je lze digitálně prezentovat. Jednou z možností jsou databáze zaměřené výhradně na knižní vazbu, ať už se jedná zpřístupnění obrazového materiálu formou digitálních fotografií celé vazby, či tužkových obtahů slepotiskových motivů. Dalším způsobem může být zahrnutí všech typů údajů o vlastnictví exemplářů, od ručně vepsaných poznámek přes exlibris až po supralibros, do jednoho provenienčně zaměřeného projektu.

Všechny popisované projekty jsou na internetu volně přístupné, což značí jejich využitelnost nejen pro vědecké pracovníky, ale i pro veřejnost se zájmem o historické knižní vazby. Mnohé databáze disponují nápovědou k vyhledávání, čímž je podpořena jejich uživatelská přívětivost. Jejich podstatnou součástí je také obrazový materiál, který umožňuje prohlížení exemplářů podobně jako v případě fyzických sbírek. U mnoha z nich je patrná meziinstitucionální či mezinárodní spolupráce, například ve formě odkazů na příslušné záznamy v partnerských institucích.

Domnívám se, že právě tato spolupráce je klíčová pro vytváření vhodného, uživatelsky přívětivého prostředí pro studium knižních vazeb, resp. proveniencí. Součástí analyzovaných projektů je také množství provenienčně bohemikálního materiálu. Roztroušené bohemikální knižní celky momentálně shromažďuje databáze Provenio, jež si klade za cíl pokrýt nejen české sbírky (včetně menších institucí, jako jsou regionální muzea či zámecké knihovny), ale i exempláře nacházející se mimo území republiky. Vytváření národních databází, navazujících na činnost jednotlivých institucí, a jejich následná agregace do mezinárodního virtuálního prostředí, jež by tyto sbírky zpřístupňovalo na jednom místě, je, dle mého názoru, směr, kterým by se měla digitalizace knižního kulturního dědictví ubírat. Velký potenciál vidím v tomto směru v činnosti výzkumného střediska CERL, jehož jednou z priorit je právě podpora spolupráce mezi oborově příbuznými institucemi.

6 Seznam použité literatury

- 1) About Alvin. *Alvin:Info* [online]. [cit. 2021-03-04]. Dostupné z: <https://info.alvin-portal.org/about-alvin/>
- 2) About CERL. *Consortium of European Research Libraries* [online]. 2021 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <https://www.cerl.org/about/main>
- 3) About LoB. *Language of Bindings* [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: <https://www.ligatus.org.uk/lob/help>
- 4) About the Records. *Database of Bookbindings* [online]. The British Library Board [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/records.aspx>
- 5) Background and history. *Alvin:Info* [online]. [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: <https://info.alvin-portal.org/about-alvin/background-and-history/>
- 6) BOLDAN, Kamil. Einbanddatenbank a její využití při studiu knižních vazeb. In: *Bibliotheca antiqua 2012: sborník z 21. konference, 7. - 8. listopadu 2012, Olomouc*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2012, s. 201-204. ISBN 978-80-7053-298-0.
- 7) BOEFF, Regine. Eine Dokumentation zur Beschreibung der Einbandsammlung der Universitäts- und Stadtbibliothek Köln. *Digitale Einbandsammlung USB Köln* [online]. 2005 [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://einbandsammlung.ub.uni-koeln.de/portal/info/dokumentation.html?l=de>
- 8) Book Binding Working Group. *Consortium of European Research Libraries* [online]. 2021 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://www.cerl.org/collaboration/work/binding/main>
- 9) *CERL Thesaurus* [online]. Consortium of European Research Libraries [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://data.cerl.org/thesaurus/_search
- 10) Collection of book bindings. *Bayerische Staatsbibliothek* [online]. Bayerische Staatsbibliothek, 2021 [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.bsb-muenchen.de/en/collections/historical-prints/collections/collection-of-book-bindings/>
- 11) *Database of Bookbindings* [online]. The British Library Board [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <https://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/Default.aspx>

- 12) Database statistics. *CERL Thesaurus* [online]. Consortium of European Research Libraries [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://data.cerl.org/thesaurus/_stats
- 13) Database statistics. *Material Evidence in Incunabula* [online]. Consortium of European Research Libraries, 2015 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://data.cerl.org/mei/_stats
- 14) Files in the CERL Thesaurus. *Consortium of European Research Libraries* [online]. 2021 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: https://www.cerl.org/resources/cerl_thesaurus/contents
- 15) From chain book to collage: The digital cover collection of the USB. *Digitale Einbandsammlung USB Köln* [online]. Universitäts- und Stadtbibliothek Köln [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <https://einbandsammlung.ub.uni-koeln.de/portal/home.html?l=en>
- 16) HAMANOVÁ, Pavlína. *Z dějin knižní vazby od nejstarších dob do konce XIX. stol.* Praha: Orbis, 1959.
- 17) Hilfe zur Recherche in der Einbanddatenbank. *Einbanddatenbank* [online]. [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.hist-einband.de/de/hilfe/>
- 18) *HPB Database* [online]. OCLC, 2021 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://gso.gbv.de/DB=1.77/>
- 19) Information. *Digitale Einbandsammlung USB Köln* [online]. Universitäts- und Stadtbibliothek Köln [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://einbandsammlung.ub.uni-koeln.de/portal/info/sammlung.html?l=en>
- 20) Introduction. *Database of Bookbindings* [online]. The British Library Board [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <https://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/About.aspx>
- 21) List of Members (292). *Consortium of European Research Libraries* [online]. 2021 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: https://www.cerl.org/membership/list_members#cluster_libraries_98
- 22) *Material Evidence in Incunabula* [online]. Consortium of European Research Libraries, 2015 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: https://data.cerl.org/mei/_search
- 23) Members. *Alvin:Info* [online]. [cit. 2021-03-04]. Dostupné z: <https://info.alvin-portal.org/members/>

- 24) O projektu. *Provenio: Virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.provenio.net/o-projektu/>
- 25) PEARSON, David. *Provenance research in book history: a handbook*. London: British Library, 1998, 326 s. ISBN 0-7123-0344-8.
- 26) *Prachteinbände* [online]. Bayerische Staatsbibliothek [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://einbaende.digitale-sammlungen.de/Prachteinbaende/Hauptseite>
- 27) Promoting Europe's cultural heritage in print and manuscript. *Consortium of European Research Libraries* [online]. 2021 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <https://www.cerl.org/>
- 28) Provenance Information. *Consortium of European Research Libraries* [online]. 2020 [cit. 2021-04-21]. Dostupné z: <https://www.cerl.org/resources/provenance/main>
- 29) RICHTEROVÁ, Alena. Knižní vazba. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002345&local_base=KTD.
- 30) Sammlungen. *Einbanddatenbank* [online]. [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.hist-einband.de/sammlungen/>
- 31) Search tips. *Database of Bookbindings* [online]. The British Library Board [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/SearchTips.aspx#ApprovedTerms>
- 32) STRÖMQUIST, Helena a Maria BERGGREN. Making Information on Bindings and Provenances Accessible to the Study of the History of the Book: a Presentation of the ProBok Project (abstrakt). In: *Book Culture from Below: The Eighteenth Annual Conference of the Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP)* [online]. Helsinki, 2010 [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: <https://portal.research.lu.se/portal/files/6068238/1668482.pdf>
- 33) Über die Einbanddatenbank. *Einbanddatenbank* [online]. [cit. 2021-04-14]. Dostupné z: <https://www.hist-einband.de/ueber-uns/>

- 34) Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách. *Provenio: Virtuální rekonstrukce knižních celků* [online]. [cit. 2021-04-23]. Dostupné z: <https://www.provenio.net>
- 35) VOIT, Petr. Exlibris. *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021c [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Exlibris>
- 36) VOIT, Petr. Fileta (tištěná kniha). *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021d [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Fileta_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Fileta_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha))
- 37) VOIT, Petr. Kování a spony. *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021a [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Kov%C3%A1n%C3%AD_a_spony
- 38) VOIT, Petr. Libri catenati (tištěná kniha). *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021b [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Libri_catenati_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Libri_catenati_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha))
- 39) VOIT, Petr. Luxusní vazba (tištěná kniha). *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021j [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Luxusn%C3%AD_vazba_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Luxusn%C3%AD_vazba_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha))
- 40) VOIT, Petr. Malovaná vazba (tištěná kniha). *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021i [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Malovan%C3%A1_vazba_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Malovan%C3%A1_vazba_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha))

- 41) VOIT, Petr. Obálková vazba. *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021l [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Ob%C3%A1lkov%C3%A1_vazba
- 42) VOIT, Petr. Obalová vazba (tištěná kniha). *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021k [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Obalov%C3%A1_vazba_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Obalov%C3%A1_vazba_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha))
- 43) VOIT, Petr. Provenience. *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021e [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Provenience>
- 44) VOIT, Petr. Supralibros (tištěná kniha). *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021f [cit. 2021-02-04]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Supralibros_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Supralibros_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha))
- 45) VOIT, Petr. Vazba (výzdoba). *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021g [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Vazba_\(v%C3%BDzoba\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Vazba_(v%C3%BDzoba))
- 46) VOIT, Petr. Vazba „doublure“. *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2021h [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Vazba_%E2%80%9Edoublure%E2%80%9C
- 47) VOIT, Petr. *Vzácné knižní vazby Strahovské knihovny v Praze: od gotiky na práh baroka*. Praha: Královská kanonie premonstrátů na Strahově, 2020. ISBN 978-80-88009-18-4.

48) Working Groups. *Consortium of European Research Libraries* [online].
2020 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z:
<https://www.cerl.org/collaboration/work>